

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

**SAFRANBOLU VE ÇEVRESİ HALK İNANIŞLARININ DİNLER
TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. Sami KILIÇ

HAZIRLAYAN
Hacer SAVAŞ

ELAZIĞ – 2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

**SAFRANBOLU VE ÇEVRESİ HALK İNANIŞLARININ DİNLER
TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Bu yüksek Lisans tezi 10/ 07/ 2007 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından
oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.**

**Jüri Başkanı
Doç.Dr. Adem TUTAR**

**Üye
Yrd.Doç.Dr. Sami KILIÇ
(DANIŞMAN)**

**Üye
Yrd.Doç.Dr. Sıddık ÜNALAN**

Yukarıdaki Jüri üyelerinin imzası tasdik olunur.

**Enstitü Müdürü
Doç.Dr. Ahmet AKSİN**

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SAFRANBOLU VE ÇEVRESİ HALK İNANIŞLARININ DİNLER TARİHİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hacer SAVAŞ

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Dinler Tarihi Bilim Dalı
2007, Sayfa: 76

“Safranbolu ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tezimiz giriş kısmı dışında iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında; ilçenin tarihi, coğrafi konumu, sosyal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Safranbolu ve çevresindeki geçiş dönemleri ile ilgili halk inanışları ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi ikinci bölümde ise Safranbolu ve Çevresindeki Tabiat ile ilgili inanışlar ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu tezimiz bibliyografya ve ekler kısmıyla sona ermektedir.

Anahtar kelimeler: Safranbolu, Doğum, Evlenme, Sünnet, Ölüm, Tabiat ile ilgili inanışlar

SUMMARY

MASTER THESIS

THE EVALUATION OF COMMON PUBLIC BELIEVES IN SAFRANBOLU IN RESPECT OF THE HISTORY OF RELIGIONS

Hacer SAVAŞ

Fırat University

Social Studies Institute

The Department of Philosophy and Religion Studies

The History of Religions Department

2007, page: 76

Our thesis called: “ The Evaluation of the public believes in Safranbolu and around Safranbolu” contains of two parts except introduction.

In introduction part, there is some information about history geographical, position, educational state, economic and social structure of Safranbolu. In the first part, the believes about transition periods in Safranbolu and around Safranbolu and their evaluation are analyzed with the method of observotion and interview. In the second part, the believes about nature and their evaluation are analyzed with the method of observotion and interview too.

The research is ended with bibliography and additional parts.

Key Words: Safranbolu, Brith, Marry, Circuncision, Dead Believes of Nature

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
METOT VE KAYNAKLAR	VII
GİRİŞ	1

I – BÖLÜM

SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDEKİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A- DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ	14
1-Doğum ile İlgili İnanışlar	14
a-Doğum Öncesi İnanışlar	14
b-Doğum Esnasındaki İnanışlar	16
c-Doğum Sonrası İnanışlar	16
2-Doğum ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	20
B-SÜNNET İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ	22
1-Sünnet ile İlgili İnanışlar	22
2-Sünnet ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	22
C-EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ	23
1-Evlenme ile İlgili İnanışlar	23

a-Evlilik Öncesi İnanışlar	23
b-Evlilik Esnasındaki İnanışlar	25
c-Evlilik Sonrası İnanışlar	33
2-Evlenme ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	37
D-ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ	39
1- Ölüm ile İlgili İnanışlar	39
a-Ölüm Öncesi İnanışlar	39
b-Ölüm Esnasındaki İnanışlar	41
c-Ölüm Sonrası İnanışlar	42
2-Ölüm ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	43

II – BÖLÜM

SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDEKİ TABİAT İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A-YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Yağmur ile İlgili İnanışlar	46
2- Yağmur ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	48

B- AĞAÇ VE ORMAN İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Ağaç ve Orman ile İlgili İnanışlar	49
2-Ağaç ve Orman ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	50

C-HAYVANLAR İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1- Hayvanlar ile İlgili İnanışlar	51
2- Hayvanlar ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	52

D-SU İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1- Su ile İlgili İnanışlar	53
2- Su ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	53

E-ATEŞ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1- Ateş ile İlgili İnanışlar	54
2- Ateş ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	55

F-ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1- Ziyaret ile İlgili İnanışlar	56
a-Göğeren Türbesi	57
b-Ergüllü Türbesi	57
c-Hıdır Baba Türbesi	57
d-Yıldız Türbesi	58

2- Ziyaret ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	58
SONUÇ	60
BİBLİYOGRAFYA	62
A- KAYNAK ESERLER	62
B- KAYNAK KİŞİLER	64
EKLER	70

ÖNSÖZ

Tüm toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da dinle birlikte halkın yaşantısında varlığını sürdüren bir takım tören anane, örf ve adetler bulunmaktadır. Kültürün bütününde önemli yere sahip olan bu uygulamalar vazgeçilmez nitelikte özümüze sinmiştir.

Safranbolu ve çevresinde yaşanan kültürel hayat, içindeki birçok gelenek, görenek, adet, örf bakımından Anadolu'nun genelinde yaşanan kültürel hayatla çok benzerlik göstermektedir. Safranbolu tarihi dokusu, güzel coğrafi özellikleri ve kültürel yapısıyla araştırmaya değer önemli yörelerimiz arasındadır.

Toplumumuzda günümüzde yaşayan halk inanışlarına dayalı olan törenler geçmiş ile günümüz arasındaki kültürel bağların ortaya konulması bakımından önemli bir yere sahiptir. Özellikle günümüz bilişim dünyasında teknoloji ve iletişim araçlarının gelişmesi sonucu tüm toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da her geçen gün bir takım yozlaşmalar ve değişimler meydana gelmekte ve kültür değerlerimiz olan halk inanışları unutulmakta veya yok olmaya yüz tutmaktadır. Biz de bu çalışmada Türk kültürünün bir parçası olan Safranbolu ve çevresindeki mevcut halk inanışlarını gelecek nesillerimize bilimsel metotlarla, objektif ve sağlıklı bir şekilde aktarmayı amaçladık.

Tezimiz Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, Safranbolu'nun Tarihi, Coğrafi Konumu, Sosyal yapısı, Eğitim ve Ekonomik durumu ile ilgili genel bilgi vermeye çalıştık. Birinci bölümde Safranbolu ve çevresinde görülen geçiş dönemleriyle ilgili inanışları ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesini oluşturmaktadır. Bunlar, Doğum, sünnet evlenme ve ölüm ile ilgili inanışlardır. İkinci bölümde ise; Safranbolu ve çevresinde görülen tabiat ile ilgili inanışlar ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesini ele aldık.

Konunu seçimi, planı, araştırma yöntemi konularında ve tezin başlangıcından sonuna kadar karşılaşılan problemlerin çözümünde engin görüşlerini esirgemeyen, düşüncelerimize ve çalışmamıza sürekli destek veren danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Sami KILIÇ'a teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Ayrıca çalışmam sırasında yakın

desteklerini gördüğüm aileme, arkadaşlarıma ve Safranbolu halkına teşekkür ediyorum.

ELAZIĞ – 2007

Hacer SAVAŞ

KISALTMALAR

a.g.e : adı geçen eser

Bsk : Baskı

C. : Cilt

cm. : santimetre

ev : Çeviren

FÜİFD: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

km. : kilometre

m. : metre

S. : Sayı

s. : sayfa

Trc. : Tercüme

vb. : ve benzeri

METOT VE KAYNAKLAR

A- METOT

“Safranbolu ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu tezimiz giriş kısmında Safranbolu’nun tarihi coğrafi konumu, sosyal yapısı, eğitim ve ekonomik durumu hakkında bilgi verilmiştir. Giriş kısmındaki bilgiler genel olarak kaynak taraması yapılarak elde edilmiştir.

Birinci bölümde Safranbolu ve çevresindeki geçiş dönemleriyle ilgili inanışlar ve bu inanışların değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölümde ise; Safranbolu ve çevresindeki tabiat ile ilgili inanışlar ve bu inanışların değerlendirilmesi ortaya konulmuştur. Her iki bölümde yöredeki halk inanışlarıyla ilgili veriler saha araştırması esnasında yapılan mülakat ve gözlem teknikleri ile elde edilmiştir. Doğum ile ilgili inanışlar araştırılırken anneler, evlenme konusundaki inanışlar araştırılırken evliler, ölüm ile ilgili inanışlar araştırılırken yakınını kaybedenler, tabiat ile ilgili inanışlar araştırılırken Safranbolu’nun kültürel yapısını iyi bilen, farklı yaş gruplarındaki kişilerle mülakat yapılarak, bu inanışları olduğu gibi yansıtmaya çalıştık. Safranbolu ve çevresinde uygulanan tüm bu inanışların Dinler Tarihi açısından bağlantısını oluşturmak için de kaynak taraması yaparak değerlendirdik.

B- KAYNAKLAR

Tezimiz genel olarak alan çalışması yapılarak ortaya konmuştur. Alan çalışmasında ise yöre insanı ile bizzat görüşülerek bilgiler toplanmıştır. Konu ile ilgili mülakat yapılan kişiler bibliyografyada gösterilmiştir.

Tezimizin giriş kısmı, Safranbolu adının kaynağı ilçenin coğrafi konumu, tarihi, sosyal yapısı ve ekonomik durumu hakkında toplanan bilgiler, Her yönüyle Karabük 99 il yıllığı, Hulusi Yazıcıoğlu’nun Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar, Ünsal Tunçözgür’ün Dünden Bugüne Safranbolu, Müze kent Safranbolu, isimli eserlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Safranbolu ve Çevresindeki Geçiş Dönemleri ve Tabiat ile İlgili Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesinde, Prof. Günay Tümer – Prof. Abdurrahman Küçük’ün Dinler Tarihi, İbrahim Kafesoğlu’nun Eski Türk Dini, Ünver Günay – Harun Güngör’ün Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Bahattin Ögel’in Türk Kültür Tarihine Giriş, Türk Mitolojisi I-II ve İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Hikmet Tanyu’nun Dinler Tarihi Araştırmaları ve Türklerin Dini Tarihi, Abdulkadir İnan’ın Makaleler ve İncelemeler I-II, Eski Türk Dini Tarihi ve Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ali Selçuk’un “Tahtacılar” adlı eserine müracaat edilmiştir.

GİRİŞ

Safranbolu, Batı Karadeniz bölgesinde denizden kuş uçuşu 65 km. içerde bulunur. Koordinatları 41⁰ – 16' kuzey enlemi, 32⁰ – 412 doğu boylamı olarak belirlenen, Karabük iline bağlı ve Karabük'e 8 km uzaklıktadır.¹ (Bkz.EK : 1 – 2)

Safranbolu ilçesinin, Karabük'ün merkez ilçesine, Ovacık ve Eflani ilçelerine, Bartın'ın Ulus ilçesine ve Kastamonu'nun Araç ilçesine sınırları vardır. Safranbolu'da iklim, Karadeniz iklimi ile İç Anadolu iklimi arasında geçiş özelliği göstermektedir. Yazlar sıcak, kışlar soğuk baharlar ılık ve serin geçer. İlkbahar ve sonbahar oldukça uzun sürmektedir. Yağışlar ilkbahar sonbahar ve kış aylarında yoğunlaşmaktadır. Yıllık yağış miktarı ortalama 500mm, nem oranı %60 dolayındadır.²

Safranbolu ilçesi coğrafi bakımdan, engebeli bir araziye kurulmuştur. Yüzölçümü 1013 km²'dir ve büyük bölümü ormanlıktır. İlçeden Araç Çayı, Soğanlı Çayı ve Ovacuma Deresi geçmektedir. Bunların dışında çoğu büyük kanyonlar oluşturmuş ancak su miktarı fazla olmayan çok sayıda derecikler bulunmaktadır. İlçenin jeolojik yönden oluşumu ilginç özellikler gösterir. Derin ve uzun kanyonların yanında büyük mağaralar, dağ yamaçlarındaki mağara ağızlarından çıkan büyük çaplı su kaynakları bulunmaktadır. Kuzeyden gelen Tokatlı Deresi ilçe başlangıcında Gümüş Deresi adıyla Kıranköy ve Kale arasından geçer. Kuzeydoğudan gelen Akçasu Deresi ile Aşağı Tabakhane'de birleşir ve Araç Çayına dökülür. Bağlar ile Bulak köyü arasından geçen Bulak Deresi de Karabük Safranbolu yolunu keserek Araç Çayına dökülür. Araç Çayı da Soğanlı Çayıyla birleşerek filyos çayından Karadeniz'e dökülür.³

Safranbolu'nun Türkler tarafından fethinden önce bilinen adları Theodorapolis ve Dadybra'dır. Theдора, Safranbolu'nun kurucusu olduğu tahmin edilen bir İyon prensidir. Dadybra adı kalenin Türkler tarafından zaptından önce kullanılmakta idi. Kalenin zaptı ile Safranbolu'nun adını Türkler Zalifre'ye çevirmişlerdir. Türklerin idaresine giren Safranbolu Taraklıborlu adının yanında, Osmanlı döneminde

¹ Cumhuriyet Ansiklopedisi, Safranbolu mad., C. IX, İstanbul 1992, s. 2806

² Müze Kent Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür yayını, Safranbolu 1996, s. 7 -8

³ Müze Kent Safranbolu, s. 7 -8

Zağfiran-ı Borlu, Zağfiran-ı Benderli ve daha sonra Zağfiranbolu en sonunda da Safranbolu olmuştur. Daha sonra Safranbolu biçimine dönmüştür.

Safranbolu ilçesi ve çevresinde tarih öncesi ve tarih devirlerinin aydınlatılması açısından önemli sayılabilecek otuz iki tümülüs ve dört büyük höyük bulunmaktadır. Bunlardan yirmi dört tümülüs Safranbolu ve Eflani arasında, beş tümülüs Eskipazar'da, üç tümülüs Ovacık'tadır. Höyüklerden üç tanesi Eflani'de, bir tanesi de Eskipazar ilçesi sınırları içerisinde. Bölge, antik devirde tarihçi Homeros'un İlyada destanında Paplagonya olarak geçmektedir.

Yörede sırası ile Hititler, Frigler, dolaylı yoldan Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar, Romalılar, Selçuklular, Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti egemenlik kurmuşlardır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması ile Safranbolu Doğu Roma İmparatorluğunun egemenlik alanında kalmıştır. Yöreye Türklerin X. yüzyıldan önce gelerek yerleştiklerine ilişkin izler bulunmaktadır. Ancak bu yerleşimlerin gruplar halinde olduğu ve egemenlik iddiası taşımadığı sanılmaktadır. 1074 yılında Ankara – Kastamonu üzerinden İstanbul'a gitmekte olan bir Bizans ordusuna yolda göçebe Türkmenlerin saldırmış olması Türklerin yörede giderek egemenliğe yöneldiklerinin işaretidir.⁴ Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan'ın oğlu Ankara Meliki Muhittin Mesut tarafından 1196 yılında Türklerin kesin egemenliğine alındığı bilinmektedir. 1213 – 1280 yılları arasında Çobanoğlu Beyliği'nin egemenliğinde kalan Safranbolu'nun siyasi tarihi, bu tarihten sonra yaklaşık elli yıllık bir süre netliğini kaybetmektedir. Bir kısım yazarlar bu dönemde Safranbolu'da Umur Bey'in bağımsız bir Türk Beyliği kurduğu görüşündedirler ve bu görüşü Bizans kaynaklarıyla desteklemişlerdir. Bu dönemde Gerede ile Safranbolu arasında ilişkiler bulunduğu ve İbn Batuta'nın sözünü ettiği Gerede Beyliğinin merkezinin Safranbolu olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁵ 1326 yılından itibaren Safranbolu Candaroğlu Beyliğinin egemenliğine girmiştir. İlçeyi topraklarına katan Candaroğlu Süleyman Paşa, oğlu Ali Bey'i ilçeye yönetici olarak atamıştır. İlçenin Osmanlıların eline geçiş tarihi 1354 yılında olmuştur. Osmanlı Sultanı Orhan Bey'in oğlu ve Rumeli Fatihisi olarak bilinen Şehzade Gazi Süleyman Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. 1402 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a

⁴ Eyüp Akman, Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, Ankara 2000, s.18

⁵ Ünsal Tunçözgür, Düünden Bugüne Safranbolu, Ankara 1997, s.7

yenilmesi ile başlayan “Fetret Dönemi”nde ise yörede iç savaşlar yaşanmıştır. I. Mehmet’in Osmanlı birliğini yeniden sağlamasının ardından, 1416 yılında Safranbolu yöresi yeniden Osmanlı Devletinin ülkesine katılmıştır.⁶

Osmanlı Devleti döneminde Safranbolu yöresi iki kazadan meydana gelmektedir. Birinci merkez “Medine-i Taraklı Borlu”, diğeri bugünkü Yörük Köyü’nde bulunan “Yörükân-i Taraklı Borlu”dur. 1811’de bu iki sancak kaldırılarak Viranşehir Sancağı kuruldu. Bu sancağın merkezi Safranbolu olmuştur. 1870 Osmanlı’da idari yapı yeniden düzenlenmiş Safranbolu kaza yapılarak Kastamonu sancağına bağlanmıştır. Aynı yıl Safranbolu ilçesinde belediye kurulmuş ve ilk belediye başkanı Hacı Mehmet Ağa olmuştur. Safranbolu ilçesi 1927 yılında Zonguldak vilayetine bağlanmıştır. 1945’te Ulus Bucağı, 1953’te Eflani ve Karabük Bucakları Safranbolu’nun da bağlı bulunduğu Zonguldak vilayetinden ayrılmıştır. 1995 yılında il statüsüne kavuşturulmuş olan Karabük’e Safranbolu ilçesi bağlanmıştır.⁷

Safranbolu ilçesinin nüfusu; 2000 yılı genel sayımı sonuçlarına göre ilçe merkezinin nüfusu 31.697, köylerin nüfusu 15.815 olarak toplamda 47.512’dir. İlçe nüfusunun mesleklere göre dağılımını gösterir kesin rakamlar bulunmamakla birlikte nüfusun yaklaşık %15’i işçi-memur ve emekli, %10’u ticaret ve sanayi erbabı, %20’si tarımsal faaliyetlerle uğraşanlar, %20’si öğrenci, geriye kalan kısmı çocuk, ev kadını, işsiz ve yaşlılardan oluşmaktadır. Okuma yazma çağındaki nüfusun %92’ye yakın kısmı okuryazardır.⁸

Safranbolu ilçesinde eğitim faaliyetlerinin tarihsel gelişimi oldukça canlıdır. Bilinen en eski eğitim kurumu 1322 tarihli Gazi Süleyman Paşa Medresesi’dir. Kastamonu vilayeti Salnamesinde ilçede 1800’lü yıllarda Mekteb-i Rüşdi (ortaokul) ve Mekteb-i İptidai (ilkokul) bulunduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1923’te Gümüş ilkokulu, 1925’te Kalealtı ilkokulu, 1926’da Ovacuma ilkokulu, 1928’de Yazıköy ilkokulu, 1932’de Misak-ı Milli İlkokulu, 1934’de Konarı Köyü ilkokulu eğitime açılmıştır.⁹

⁶ Müze Kent Safranbolu, s. 10

⁷ Hulusi Yazıcıoğlu, Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar, s.9

⁸ Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet içi Brifing Dosyası, Şubat 2007, s.4

⁹ Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet içi Brifing Dosyası, s.7

Bugün ilçede eğitim, çeşitlilik ve yaygınlık yönlerinden oldukça ileri durumdadır. 11'i ilçe merkezinde, 4'ü köylerde olmak üzere Safranbolu ilçesinde toplam 15 adet ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullarda 5462 öğrenci, 348 öğretmen ve 32 idari personel görev yapmaktadır. Safranbolu ilçesinde merkezde dokuz, köyde bir olmak üzere ortaöğretim kurumu vardır. Bu okullarda; merkezde 2071, köylerde 89 öğrenci olmak üzere toplam 2160 öğrenci eğitim görmektedir. Safranbolu lisesinde, 662 öğrenci Endüstri Meslek Lisesinde 189 öğrenci, İmam-Hatip lisesinde 75 öğrenci, Anadolu Lisesinde 359 öğrenci, Ticaret Lisesinde 196 öğrenci, Sağlık Meslek Lisesinde 136 öğrenci bulunmaktadır.¹⁰

Safranbolu'da ekonomik hayat tarihi süreç içerisinde inişli çıkışlı olmuştur. Safranbolu ilçesi Osmanlı Devleti döneminde tarihi ipek yolu olarak bilinen ticaret yolu üzerinde bulunmaktaydı. Aynı zamanda Safranbolu'da üretilen ürünler de İstanbul tüketicisine satılıyordu. Bu durum Safranbolu'nun uzun süre önemli bir ticaret merkezi olarak kalmasını sağlamıştır. Bu parlak dönemde üreticiler ve tüccarlar lonca sistemi ile örgütlenmiştir. Esnaf, yemeniciler çarşısı, semerciler çarşısı, demirciler çarşısı, hayvan pazarı gibi ticaret merkezleri ile dericilik, ağaç işleri, dokumacılık, baharatçılık gibi alanlarda çarşılar kurmuşlar ve bu işlerde ustalaşmışlardır. XVI. asırda Safranbolu'da ekonominin merkezi bugünkü sığır pazarının bulunduğu yerdeki Tuzcu Hanı'dır. Bu hanın diğer bir adı da Hidayetullah Ağa Hanı'dır. 1940'lara doğru Karabük demir-çelik işletmelerinin kurulması ile önceki yıllardaki ekonomideki üstünlüğünü kaybeden Safranbolu, dericilik, kerestecilik ve demircilik gibi temel üretim sektörlerinin yanında safran, çavuş üzümü, muhtelif meyve ve sebze gibi tarımsal üreticilik ve hayvancılık ta olumsuz etkilenmiştir. Çünkü Karabük demir-çelik işletmesinde çalışmak tercih edilir olmuştur. Bugün ilçede ekonomik hayat, tarımsal faaliyetlerden ticari faaliyetlerden son yıllarda gelişme eğilimi gösteren sanayi faaliyetlerinden önemli derecede işçilik-memurluk ve emeklilik gelirlerinden ve turizm faaliyetlerinden kaynak bulmaktadır. İlçede en geniş tarımsal faaliyet ormancılıktır. Bundan sonra tahıl ekimi, yem bitkileri üretimi, meyvecilik ve sebzeçilik gelmektedir. Son yıllarda seracılıkta da gelişme vardır.¹¹

¹⁰ Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası, s. 7 -8

¹¹ Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası, s. 14

Safranbolu ilçesinde bulunan sağlık kurumları Şunlardır: Safranbolu Devlet Hastanesi, 1 Nolu Merkez Sağlık Ocağı, 2 Nolu Merkez Sağlık Ocağı, 3 Nolu Merkez Sağlık Ocağı, 4 Nolu Merkez Sağlık Ocağı, Ovacuma Sağlık Ocağı, Bostanbükü Sağlık Ocağı, Yazıköy Sağlık Ocağı, Ana Çocuk Sağlığı Merkezi ilçede bulunan sağlık kurumlarıdır. Safranbolu Devlet Hastanesi'nde 10 uzman doktor, 11 doktor, 2 diş doktoru, 5 sağlık memuru, 3 tıbbi sekreter, 3 laboratuvar teknikeri, 6 röntgen teknikeri, 4 anestezi teknikeri bulunmaktadır.¹²

Safranbolu'yu ölkemizde ve dünyada ön plana çıkaran en önemli unsur geleneksel Türk mimarisi tarzındaki Safranbolu evleridir. İlçe merkezinde XVIII-XX. yüzyıllar arasında yapılmıŐ yaklaşık 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Bu eserlerin 800 kadarı yasal koruma altındadır. Safranbolu'ya ismini veren, rengi, kokusu ve ekonomik değeri ile ünlenen, kendi ağırlığının yüzbin katı oranında bir sıvıyı sarıya boyama özelliği olan safran bitkisi Safranbolu ilçesinde yetiŐtirilmektedir.¹³

¹² Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası, s. 11-12

¹³ Müze Kent Safranbolu, s. 20

I – BÖLÜM

SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDEKİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsan yaşamının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bu dönemlerin her birinin çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde şekil almaktadır. Bunların hepsinin amacı da ferdin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır.¹⁴

A- DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Geçiş dönemlerinden birincisini oluşturan doğum daima güzel bir olay olarak görülmüştür. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, akrabalarını ve komşularını da sevindirir. Doğum kadına duyulan saygıyı artırdığı gibi aile, akraba ve toplumdaki yerini de sağlamlaştırır. Doğum babaya da saygınlığı sağlar ve toplumda yerini belirler. Kısır kadın, doğuramadığı için hor görülmediği kadar, erkekte o oranda çevreden baskı hisseder. Bu sebeple doğum ve çoğalmayı engelleyen bir takım olumsuzlukların önüne geçmek için gereken yasaklar ve kurallar günümüz de geçerliliğini korumaktadır.¹⁵

1- Doğum ile İlgili İnanışlar

Safranbolu ve çevresindeki doğum ile ilgili inanışları doğum öncesi, doğum esnası ve doğumdan sonrası olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz.

¹⁴ Sedat Veyis Örnek, Türk Halk Bilimi, Ankara 2000, s. 131.

¹⁵ Sedat Veyis Örnek, a.g.e, s. 132.

a- Doğum öncesi inanışlar

Safranbolu ve çevresinde gelin, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi, gittiği evde soyun devamını sağlayacak, o aileye güç kazandıracak evlatları verecek kişi olarak değerlendirilmektedir. Yörede, kadının kısır olması, kocası, akrabası, çevresi tarafından hoş karşılanmamakla birlikte erkeğin ikinci bir evlilik yapması için sebep sayılmamaktadır.¹⁶

Yörede gelinin çocuk sahibi olmasının istenmesi düğünün olduğu günde kendini göstermektedir. Gelin damadın evine geldiğinde arabadan inmeden kucağına küçük erkek çocuk verilir. Eğer erkek çocuk yoksa küçük bir kız çocuğu kucağına oturtulur. Ayrıca gelinin yatağına bir çocuk bırakılır. Her iki uygulamadaki amaç gelinin bir an önce çocuk sahibi olması içindir.¹⁷

Günümüzde özellikle şehir merkezlerinde yaşayanlar olsun, kırsal kesimde yaşayanlar olsun çocukları olmuyorsa öncelikle tıbbi tedavi yöntemlerine başvururlar. Bundan bir sonuç alınmadığında ise dinsel ve büyüsel yöntemler ve halk hekimliği uygulamalarına müracaat edilmektedir.¹⁸

Evliliğinin üzerinden uzun zaman geçtiği halde çocuğu olmayan kadın, ilk olarak bulunduğu yere en yakın, hastaların tedavi amacıyla gittikleri türbelerden birisini ziyaret eder, türbelerde dua eder, çocuğu olması için adakta bulunur. Yörede çocuğu olmayan kadınların bu amaçla gittikleri ziyaret yerlerinden bazıları Yıldız türbesi, Karakoyundede türbesidir. Çocuğu olmayan kadın çocuğu olduğunda adadığı kurbanı kesmek için türbeye gider ve kurbanı keser.¹⁹

Bunun yanında çocuğu olmayan kadın tedavi amacıyla ebekadın denilen bir kişinin yanına gider. Bu ebekadın kendisinin hazırladığı bir takım şifalı otlardan hazırlandığı yiyecekleri çocuğu olmayan kadına yedirir. Bazı durumlarda ise ebegümeci, kuzukulağı, kekik gibi şifalı otların suyunun içirildiği de olmaktadır.

¹⁶ Döndü Kalaz, 1958 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Aşağı Çiftlik mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁷ Meryem Türkyılmaz, 1965 Çankırı doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁸ Neriman Kocaman, 1960 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁹ Seher Çevik, 1944 Karabük doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Ebekadının yaptığı diğer bir uygulama ise “bunu cin tutmuş” diyerek anne olmak isteyen kadını yere yatırır, ebekadın eline bir bıçak alarak kadının etrafında döner ve bıçağı havada tutarak kesiyor gibi yapar. Böylece kadında çocuğı olmasını engelleyen herhangi bir hastalık (cin) varsa onu kesip çıkardığını söyler, sonra üç veya yedi defa “alın hastanızı verin sağınızı” diye seslenir. Bir başka uygulama ise ebekadın, “şerbet” dediğı bir karışım hazırlar. Bu şerbetin içinde fasulye, mısır, soğan, yağ, tuz, şeker vb. kuru baklagillerden oluşan yedi türlü malzeme bulunur. Ebekadın bu uygulamasında hazırlamış olduğı karışımı kuytu bir yere döker. Dökerken “atınıza arpa yem götürüverdim, beyinize yem götürüverdim gelin yiyin” diyerek hastanın ismini söyler. Bütün bu uygulamadan sonra kadının hastalıktan kurtulacağına ve çocuk sahibi olacağına inanılır.²⁰

Yörede çocuğı olmayan kadınları tedavi amaçlı yapılan bir başka uygulamada hocalara muska yapan kişilere ve kurşun dökenlere giderek bir takım uygulamalar yaptırılmasıdır. Hoca veya muska yapan kişi dualar okur. Kâğıda bir takım yazı yazarlar, üzerine üfürürler. Bu muskayı yapan hoca içine ne yazdığını söylememektedir Bu muskayı çocuğı olmayan gelin üzerinde taşır. Muskalar genellikle hiç kimseye gösterilmez, saklanır. Başkalarının el sürülmesine izin verilmez. Kurşun döken kişilere gidildiğinde ise erimiş kurşun suyun içine dökülür ve çıkan şekillere göre tedavi için dualar okunur.²¹

Gelin hamile kaldığında özellikle çocuğun cinsiyetini öğrenme üzerine bir takım halk inanışları ortaya çıkmaktadır. Bunu anlamak için bir takım uygulamalar yapılır. Gelinden habersiz olarak iki minderden birinin altına makas, diğerinin altına ise bıçak konulur. Hamile gelin bunlardan makas olan mindere oturursa doğacak çocuk kız, bıçak olan mindere oturursa doğacak çocuk erkek olur inancına yaygın bir uygulamadır. Bir başka cinsiyet belirleme işi ise hamile gelinin karnının şekline bakılmasıdır. Eğer gelinin karnı sivri ve yukarı doğru ise doğacak çocuğun erkek, karnı küçük ise de kız olacağı inanılır.

²⁰ Nazmiye Önder, 1963 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu Aşağı Çiftlik köyünde ikamet etmekte.

²¹ Arife Karademir, 1940 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.

Yörede hamile olan kadının yapması ve yapmaması gereken bir takım uygulamalar vardır. Bunların doğacak çocuğun fiziki yapısını, huyunu ve kişiliğini etkilediğine inanılır. Hamile kadın renkli gözlü ve güzel insanlara bakarsa çocuğunda güzel ve renkli gözlü olacağına; kadın hamileliğinde fiziki görünümü normal olmayan kişileri ve kötü huylu insanları kınarsa çocuğun da bu kişiler gibi olacağına inanılır. Hamile kadın bu dönemde tavşana bakmaz çocuğun dudaklarının tavşana benzeyeceğine inanılır. Hamile kadın ayva yerse çocuk hem güzel olur, hem de yanağında gamze denilen çukurluk oluşacağına inanılır.²² Yöredeki bir başka inanışta aşermeden dolayı kadının herhangi bir yiyeceği canının çekmesiyle bu isteğinin mutlaka yerine getirilmesi gerektiğidir. Eğer aşeren kadının canının çektiği bu yiyecek yedirilmezse çocukta bir eksikliğin olacağına inanılır. Ayrıca ciğere elini sürüp yıkamadan vücudunun herhangi bir yerine dokundurursa çocukta büyük kırmızı lekeler oluşacağına inanılır. Hamile kadına büyük ihtimam gösterilir. Evde ağır işler yapmaz, ağır yük kaldırmaz, kendisini üşütecek işler yaptırılmaz.²³

b-Doğum Esnasındaki İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde doğumların çoğu hastanede yapılmaktadır. Bazen kırsal kesimlerde doğumu orada yaşayan bir kadın gerçekleştirir. Yörede doğum sırasında kadın zorlanırsa, ya bir caminin kapısı açılır ya da en yakın bir çeşmenin oluşu veya evdeki su kapları boşaltılır. Bunun kadının doğumu kolaylaştıracağına inanılır. Bu işlem şehirlerde oluk olmadığı için en yakın çeşmenin musluğu açılarak yapılır.²⁴

Çocuk doğduğunda doğum sırasında orada bulunanlardan birisi babaya çocuğun doğduğunu söyler ve müjde olarak bahşiş ister. Baba, çocuğu müjdeleyen kişiye bir hediye verir. Bu hediye genellikle para olur.²⁵

²² Meryem Türkyılmaz, 1965 Çankırı doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

²³ Nazmiye Önder, 1963 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte.

²⁴ Kezban Demircioğlu, 1941 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte

²⁵ Arife Karademir, 1940 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Gayza mahallesinde ikamet etmekte

c-Doğum Sonrası İnanışlar

Çocuğun doğumu babasına doğum odasında bulunan birisi tarafından müjdelenir, babada “ müjde verme ” denilen bir hediye bu kişiye verir. Bu hediye genellikle para cinsinden olup, miktarı ailenin maddi durumuna göre değişir.²⁶

Çocuk doğduktan sonra hastaneden eve gelince ilk olarak dedesinin, babasının veya babaannenin kucağına verilir. Dede veya baba çocuğun sağ kulağına ezan okuyarak, çocuğun ismini normal bir ses tonuyla üç defa tekrar eder. Böylece çocuğa isim koyma işlemi tamamlanmış olur. Halk arsında kişi adının anlamıyla tanındığından ve adına göre bir kişilik sahibi olacağına inanıldığından isimlerin yörede güzel bir isim olmasına, Kur’an’da geçen bir kelime yada peygamber ismi olmasına özen gösterilir. Eğer çocuk mübarek bir ay da yada önemli günlerde doğarsa buna uygun bir ad verilir. Kurban bayramı veya Ramazan bayramında doğarsa Bayram, Ramazan ayında doğarsa Ramazan, Kadir gecesinde doğarsa Kadir, kız olursa Kadriye, Muharrem ayında doğarsa Muharrem gibi isimler konulur. Çocuğa bir de göbek adı verilir. Bu göbek adı ya aile büyüklerinin ya da çocuğun ebesinin ismidir.²⁷

Yörede çocuk doğduktan sonra yıkanır. Yıkanırken boyu uzun olsun diye ayaklarından tutulup baş aşağıya sarkıtılır. Daha sonra kurulanır ve giydirilir. Çocuk anne kokusunu alsın diye ve doyurmak amacıyla annenin kucağına verilerek emzilir. Yeni doğan bebeğin başının yuvarlak olması için yatırılacağı zaman başı bağlanır ve düzgün bir şekilde yatırılır.²⁸

Yörede göbek bağı kuruyana kadar bebeğin göbeğine pudra, zeytinyağı ve yumuşatıcı kremler sürülür. Nasıl kadın hamilelik döneminde yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceğine dair inancı varsa çocukla göbek bağı arasında da bir ilgi olacağı inancı vardır. Çocuğun geleceğini belirleyeceğine inanılan göbek bağı kuruyup düştükten sonra ailelerin isteğine göre

²⁶ Galip Önder, 1953 Ulus doğumlu, Ön Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

²⁷ Yasemin Kalaz, 1977 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Yazı köy köyünde ikamet etmekte.

²⁸ Sevgi Özer, 1971 Kastamonu doğumlu, İlkokul mezunu, Örencik köyünde ikamet etmekte.

gömülür. Bu yerler çocuğun ileride seçeceği mesleğe göre değişir. Kız bebeklerin göbek bağı iyi bir ev hanımı olsun diye evin çatısına atılır. Erkeklerin göbek bağı ise okusun diye okul bahçesine gömülür. Dindar birisi olsun diye de cami avlusuna gömülür.

Doğum yapan kadın, cinlerin kendisine veya çocuğuna zarar vermesini engellemek için külle uğraşmaz, üzerine basmaz, dışarıya sıcak su dökmez. Lohusa kadın kendisiyle aynı anda doğum yapan başka bir kadınla birbirlerini görmemeye, aynı çatı altında olmamaya dikkat eder. Eğer bir şekilde birbirlerini görecekl olurlarsa çocuklarını “kırk” basacağına inanılır. Kırk basmak demek; çocuğun birdenbire zayıflamaya başlaması ve hastalanması demektir. Eğer çocuğa kırk bastığına inanılırsa, çocuğuna kırk basana kadınlar birbirlerinin evlerinin bacalarından çiğ yumurta atarlar.²⁹

Lohusa kadın evde tek başına bırakılmaz. Lohusa kadının yanında muhakkak birisi olmalıdır. Bebek de evde yalnız bırakılmaz. Yalnız kalırlarsa cinlerin etkisine gireceklerine inanılır. Yanlarına korkmamaları için bir süpürge konulur.³⁰

Kırkıncı günü dolan kadın çocuğunu da alarak hamama gider. Bu uygulamaya kırklama denir. Kırklama yapılırken bir kabın içine kırk fincan temiz su konulur ve bu su kaynatılır. Kaynatılan suyun içine iğne, makas, kaşık, sarımsak, soğan, yüzük, nohut veya fasulye atılır. Kırk delikli veya daha çok delikli süzgeçten su süzülerek ve çocuk bu suyla yıkanır. Eğer çocuk sarılık olmuşsa, bu sarılığın geçmesi için de sıcak suyun içine yedi taş ve sülük kabukları atılarak çocuk yıkanır. Yıkama sırasında çeşitli dualar okunur. Bu yıkama işlemini yıkayıcı kadın yapar. Yıkayıcı kadın sarılık olan çocukları yıkayan kişidir. Onun yıkaması ile çocuğun iyileştiğine inanılır. Çocuğu başka birisi yıkarsa iyileşmeyeceği inancı vardır.³¹ Diğer taraftan kırkı dolan bebek için mevlit okutulur. Bu mevlitte çocuk tekbirlerle elden ele dolaştırılır. Bu onun topluluğa ilk girişidir.³²

²⁹ Yasemin Kalaz, 1977 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Yazı köyün de ikamet etmekte.

³⁰ Sayme Çevik, 1953 Ulus doğumlu, ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

³¹ Fatı Kalaz, 1962 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

³² Sayme Çevik, 1953 Ulus doğumlu, Ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Yöredeki bir başka inanışta çocuk emziren kadınlar tarlada, bahçede bir yılan görürse hemen eve gelip banyo yapar. Eğer banyo yapmazsa çocuğun, “yılancık” denilen bacakların şişmesi, beyazlaşması şeklinde belirtileri olan sonucu ölüme kadar varabilen hastalığa yakalanacağına inanılır.³³

Kadın doğum yaptıktan sonra akrabaları, komşuları, tanıdıkları çocuk görmeye gelirler. Çocuk görmeye gelenler çocuğa çeşitli hediyeler getirirler. Genellikle getirilen hediyelere nazar boncuğu takılarak verilir. Bunun sebebi çocuğu gözden korumak içindir. Çocuğu görmeye gelen kişiler bakarken hafiften tükürürler ve “maşallah” derler, bunun sebebi bebeğe “kötü gözle bakmıyoruz” mesajını aileye vermektir. Bebeğe götürülen hediyeler ziyaret edenin aileye yakınlığına ve uzaklığına, zengin ve yoksulluğuna göre değişir. Hediye veren kişiler bir gün de onlar bana getirecek hesabını yaparak hediye götürürler. Ailede hediye getirenin ne getirdiğini bir yere kayıt eder ki o da götüreceğinde aynı değerde bir hediye götürsün.³⁴

Yörede yeni doğan bebekler kundaklanır. Çünkü kundaklanmazlarsa çocukların bacaklarını eğri olacağına inanılır. Çocuğun sarılık olmaması için beşiğe sarı veya kırmızı renklerde yazmalar bağlanır. Bir yere gidileceği vakitte çocuğun yüzüne bir örtü örtülür. Bu örtü çocuğun dışarıda kolayca görülmesini engellemek içindir. Çocuğu görmek isteyen kişiye maşallah maşallah diyerek bu örtüyü açmalıdır. Bu uygulama çocuğa nazar değmemesi için yapılır. Anne için çocuğun hasta olmaması ve gelişmesi en önemli görevdir.³⁵

Doğum yapan kadına, çocuğun gelişmesi, annenin doğumdan sonra yıpranan vücudunun yenilenmesi ve annenin bol sütü olması için özellikle tatlı gıdalar yedirilir. Komşular hem anneye yardımcı olmak için, hem de bebeğin beslenmesi için genellikle tatlı yiyecekler, süt ürünleri getirilir. Yeni doğum yapmış ineğin ağız

³³ Cemile Kalaz, 1940 Bartın doğumlu, Tahsili yok, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

³⁴ Nermin Servi, 1972 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

³⁵ Gülten Yılmaz, 1959 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

denilen ilk sütü kaynatılır ve doğum yapmış kadına yedirilir. Bu sütün çok faydalı olduğuna inanılır.³⁶

Yörede konuşma zamanı gelip de konuşamayan çocuklar için “dil çözme” işlemi yapılır. Dil zme işleminde ocuk kendi mahallesinde yedi ev dolaştırılır. Bu dolaşma esnasında “dil topluyoruz hu komşu hani dilin” denir. Ev halkı bebeğin yiyebileceği yiyeceklerden çantasına koyar. Toplanan bu besinler çocuğa yedirilir. Çok geçmeden çocuğun konuşacağına inanılır.³⁷

Yörede bebekleri nazardan korumak için zerlik tohumundan yapılan muskalar takılır. Bu muskalar çocuğun elbisesine dikilir. Bu muskalar görünen bir yerde olur. ocuğu kötü gözden, cinlerden koruduğuna inanılır. Muskanın bitişiğinde küçük bir nazar boncuğu da olur. Bu nazar boncuğu çocuğu nazar değmesine karşı korumak içindir. Yörede ocuğun ilk dişi çıktığında bulgur, nohut ve mısır kaynatılır. Bunlar kaynatılıp bir araya geldiğinde “hedik ” diye isimlendirilir. Hedik akraba ve komşuya dağıtılır. Çocuğun çıkardığı ilk dişi gören kişi çocuğa bir hediye alır. Bu hediye ilk dişi gören kişinin maddi durumuna göre değişir.³⁸

Safranbolu ve çevresinde ocuk yürüme çağına geldiğinde tam olarak adım atamıyorsa, güzel yürümesi için “köstek kesme” uygulaması yapılır. İyi yürüyen atik, alışkan bir insan Cuma namazından çıktığında ya da değirmenden geldiğinde ona köstek kesme işlemi yaptırılır. Köstek kesen kişi bıçak alır ve çocuğun çevresinde bir daire çizer. Çocuğun bacak arasından o daireyi ortadan iki parçaya böler gibi yapar. Çocuğun bundan sonra hızlı bir şekilde yürüyeceğine inanılır.³⁹

Küçük ocukların üzerinden hiç kimse geçmemelidir. Yoksa ocuğun bymeyeceğine ve gelişmeyeceğine inanılır. Eğer ocuğun üzerinden fark etmeden

³⁶ Meryem Türkyılmaz, 1965 ankırı doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı arşı mahallesinde ikamet etmekte.

³⁷ Neriman Kocaman, 1960 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

³⁸ Emine Tutkun, 1963 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Danakyde ikamet etmekte.

³⁹ Fatma Bostancı, 1952 Karabük doğumlu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

geçmişse çocuğun üzerinden tekrar geriye atlar. Çocuğun üzerinden geri geçerken “destur” der.⁴⁰

Küçük yaştaki hastalıklı çocuklar eğer sürekli ağlıyor, hastalanıyorsa ve tedavilerde sonuçsuz kalıyorsa bebeğin annesi evde yumurta kaynatır, biraz ekmek alır, bebeğiyle beraber mezarlığa gider. Bebeği bir mezara oturtur. Kendisi de uzak bir yerde yumurtaları sayar. Eğer çocuk ağlamayı bırakırsa bu onun yaşayacağını gösterir. Anne bundan sonra yumurtaları uzak bir yere atar. Eğer çocuk ağlamaya devam ederse bu da onun öleceğine inanılır. Yörede bir başka inanışta ismi kendisini bulmamış dedikleri çocuğun sürekli ağlayıp hasta görünmesidir. Bunun için üç fidan alınır, her birisine isim verilir, hangisi daha önce yeşerirse o fidanın ismi çocuğa konulur. Doğum yapan kadının doğum sırasında ölmesi durumunda şehit olacağına inanılır. Ölü doğan bebek sanki yaşamış gibi muamele edilir. Çocuk kefenlenir aile büyükleri de gömme işlemine katılır.⁴¹

2- Doğum İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Geleneksel Türk dini incelendiğinde şimdiki halk inanışlarının hemen hemen tümünün bu dinin uzantısı olduğu görülür. Türbe ziyaretlerinin dışında birde kutluluğuna inanılan yerler çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kısır kadınların çocuk sahibi olmak için yaptıkları uygulamalar geleneksel Türk dini dönemlerinde gelmektedir. Türk topluluklarında her türlü kötülüklerden korunmak için muska kullanmak âdeti yaygın bir gelenektir. Hatta Doğu Türkistan’da yapılan arkeolojik araştırmalar sonucu Budist ve Maniheizt Türklere ait muskalar bulunmuştur.⁴² Aynı uygulamaların Safranbolu çevresinde de görülmesi geleneksel Türk dininin bölgedeki izlerini ortaya koymaktadır.

Safranbolu’da çocuğu olmayan kadınların yaptığı uygulamaların da aynı şekilde Orta Asya Türk kültürüne dayandığı görülmektedir. Safranbolu ve çevresinde çocuğu olmayan kadınların türbe ziyaretlerine gitmesi, kutsal kabul edilen ağaçların bulunduğu yerlerde dua etmeleri eski Türk inancının izlerini taşımaktadır. Çocuk

⁴⁰ Neriman Bostancı, 1959 Safranbolu doğumlu, Ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁴¹ Fatma İncekara, 1957 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Bostanbükü köyünde ikamet etmekte.

⁴² Ali Selçuk, Tahtacılar, İstanbul 2004, s.155. -156.

sahibi olmak isteyen kadınlar, ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve kendilerinden himmet beklerlerdi. Eskiden de mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çaput bağlayarak, saçı ve kurban sunarak çocuk dilemek ve yardım istemek Türklerde yaygın bir inançtır.⁴³ Çocuğu olmayan Yakut kadınları mukaddes bir ağacın dibinde ak boz at derisi üzerinde, “yer sahibi”ne yalvarırlar; ağlaya sızlaya dua ederler. Bu duadan sonra çocuk sahibi olanlar bunun tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından, verildiğine inanırlar. Kırgız-Kazak kadınları çocuk sahibi olmak amacıyla sahrada tek başına biten ağaç ve kutlu pınarın yanında “ koyun kurbanı ” kesip gecelemetedir.⁴⁴ Çocuğu olmayan kadınlara yapılan “cin tutmuş” uygulamasında da Şamanist unsurlara rastlanmaktadır. Çocuğu olmayan kadının etrafında bıçakla dönmek ve kötü ruhu göndermeye çalışma âdeti, loğusa kadına kötü ruhların musallat olmaması için yapılan uygulamalar Eski Türklerde ki “albastı” ile ilgilidir. Yukarıda belirttiğimiz uygulamaların benzerlerini Safranbolu’da da görmek mümkündür. Yörede

Safranbolu ve çevresinde doğum haberini veren ebeye hediyeler verilmesiyle⁴⁵ Eski Türklerde ebeye rakı sunulması benzerlik göstermektedir.

Safranbolu ve çevresinde doğan çocuğun göbek bağı ileride nasıl bir meslek sahibi olması isteniyorsa ona göre gömülmektedir. Yörede görülen göbek bağının gömülmesi âdeti Orta Asya Türk geleneğinin devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Türklerde çocuk dünyaya geldiği gibi babası ebeye bir kadeh rakı sunar, toplananlara ziyafet çeker. Ebe buğday unundan bir yemek yapar. Kadınlar bu yemekten yedikten sonra bir çukur kazıp son’u (göbek bağı) ve bu yemekten bir parça kap ve kaşıkla beraber gömerler.⁴⁶

Anadolu da yaygın olduğu gibi bütün Türk topluluklarında yaygın olan “albastı ” inancı Safranbolu ve çevresinde cin çarpma inancı ve ondan korunmak için alınan tedbirlerden süpürge bulundurma âdeti ile paralellik arz etmektedir. “Kırgız- kazak Türklerin hurafelerine göre “albastı” iki nevi olup biri “kara albastı”

⁴³ Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu’da Eski Türk İnancının İzleri, Ankara 1990, s.72.

⁴⁴ Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.167

⁴⁵
⁴⁶ Abdülkadir İnan, a.g.e., s.173

ve diğeri de “sarı albastı”dır. “Sarı albastı”lar hocalar veya baksı (şaman)ların okumasıyla defolup giderler. “Kara albastı” ise kendisini görmek iktidarına malik olan ocaklı adamdan başka kimseden korkmaz.⁴⁷

Türk inançlarının yaşayan izlerinden biri de, akşam hava karardıktan sonra kapı önüne sıcak su dökülmemesidir. Bunun sebebi olarak kapı önünde bulunan cinlerin yanıp sakat kalabileceği ve sonra da, bunların o evde doğacak çocuklardan intikam almaya çalışacağı gösterilir.⁴⁸

Kırklama töreni dediğimiz loğusa kadın ve çocuğun hamama götürülüp yıkanması Safranbolu ve çevresinde olduğu gibi bütün Anadolu’da yaygın bir gelenektir. Toplum tarafından loğusa kadın ve çocuğu doğumdan sonra kırk gün dinen kirli kabul edilmektedir.⁴⁹ Doğumdan sonra kadının kırklama törenine benzer bir uygulama da Gagauz Türklerinde vardır. Gagauz’larda, çocuk doğduktan kırk gün sonra vaftiz edilmektedir.⁵⁰ Doğumdan sonra kadının kırk gün boyunca kirli olduğu inancı başta Tevrat olmak üzere, diğer din kitaplarında da vardır. Yahudilere göre kadın doğum sonrası kırk gün kirli kabul edildiği için onun kutsal bir nesneye dokunması, ibadet yerlerine girmesi yasaktır. Türklerin Müslümanlığı kabul etmeleriyle birlikte, Ortadoğu kültüründe hakim olan kadının doğum sonrası kirli olduğu yönündeki, inanç, Türk kültürü üzerinde de etkili olmuştur.⁵¹

Safranbolu ve çevresinde doğum esnasında su kaplarının boşaltılması, muslukların açılması uygulaması eski Türklerde kiler, ev sandıklarının açık bırakılmasıyla ilgili olup yapılma amaçları farklıdır.

B-SÜNNET İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Safranbolu ve çevresinde çocuğun sünnet edilmesiyle birlikte erkeklığe adım attığına inanılır. Safranbolu ve çevresinde sünnet olacak çocuk için “biraz akli başına gelsin” ondan sonra sünnet olsun denilir. 5 yaş ile 13 yaş arasında erkek çocuklar sünnet ettirilir. (Bkz. EK: 3) Çocuğun yaşının fazla ilerlemeden yapılması da

⁴⁷ Abdülkadir İnan, a.g.e. , s. 169.

⁴⁸ Yaşar Kalafat, a.g.e., s. 76.

⁴⁹ Ali Selçuk, Tahtacılar, İstanbul 2004, s.162-163.

⁵⁰ Ali Selçuk, a.g.e., s.163.

⁵¹ Harun Güngör, Türk Badun Bilimi Araştırmaları, Kayseri 1998, s. 201.

önemlidir. Genellikle aileler bütün erkek çocuklarını birlikte sünnet ettirmek isterler. Hepsi birden sünnet olsun ki masraflar da fazla olmasın tümü bir arada çıksın düşüncesi vardır.⁵²

1-Sünnet ile İlgili İnanışlar

Yörede sünnet zamanı genelde yaz aylarıdır. Çocukların okul durumları, yaranın iyileşmesi için geçecek zaman, akrabaların rahatça sünnete gelebilmesinin düşünülmesi, ailelerin yaz aylarında erkek çocuklarını sünnet ettirirler.⁵³ Safranbolu ve çevresinde sünnet genellikle doktorlar tarafından yapılmaktadır. Kırsal kesimde ise “sünnetçi” denilen kişi sünnet işlemini yapar. Sünnet düğününün yapılacağı yere o günün sabahı bayrak asılır. Çocuğu sünnet olacak aile eş, dost ve akrabalarına sünnet töreni için bir davetiye gönderir. Sünnetin olacağı gün ev, bahçe ya da bir salon çeşitli süsler kullanılarak süslenir. Çocuğun sünnet yatağına en güzel örtüler örtülür. Sünnet ve evlilikte kullanılan yatak örtülerini ilk o kişilerin kullanması gerekir. Sünnete gelenler sünnet çocuğuna altın, para, oyuncak vb. hediyeler getirirler. Davetlilere genellikle et yemekleri ikram edilir. Davetliler Mızız oyununu, Ankara havası, Açıgayı, Bozlaklı oyun, Gençosman, Meydan oyunu gibi oyunlar oynarlar.⁵⁴

2-Sünnet ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Sünnet uygulaması Anadolu'nun her yerinde Müslümanlar tarafından uygulanan dini bir gelenektir. Sünnet ritüelinin verimlilik ve temizlik amacıyla eski Mısırlılar, Afrika, Avustralya ve Amerika yerlileri arasında yapıldığı belirtilmektedir. Geleneksel Türk dininde sünnet olma geleneği bulunmamaktadır. Sünnet uygulamasının Yahudilikle dini bir anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Tevrat'a göre çocuk sekizinci gün sünnet edilmelidir. Dolayısıyla dini anlamda Sami kültürün bir ürünü olarak karşımıza çıkan sünnet ayini Türklerin Müslümanlığı kabul etmeleriyle birlikte onlar arasında İslamiyet'e giriş ritüellerinden biri olarak uygulanmaya başlanmış, aynı anlamda da devam ede gelmiştir. Kuran'da sünnetten

⁵² Lütfi Kalaz, 1941 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

⁵³ Mehmet Arslan, 1955 Bartın doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁵⁴ Dursun Balcı, 1933 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

bahsedilmemesine rağmen İslam peygamberinin yeni Müslüman olan bir kişiye etek tıraşı ve sünnet olması yönündeki emri söz konusu geleneği İslamiyetle birlikte devam etmesini sağlamıştır. Diğer taraftan Hıristiyanlıkta sünnet geleneği mevcut olmamasına rağmen Kıpti ve Habeşistanlı Hıristiyanlarda sünnet ritüelini yerine getirmektedir.⁵⁵ Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat da Allah Hz. İbrahimden ve zürriyetinden gelecek olanlardan ahit olarak her erkek çocuğun sünnet edilmesini ister. “ Seninle ve soyunla yaptığım anlaşmamın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek sünnet olmalısınız. Sünnet aramızdaki anlaşmanın belirtisi olacak. Evinizde doğmuş yada soyunuzdan olmayan bir yabancı satın alınmış köleler dahil sekiz günlük her erkek çocuk sünnet edilecek. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürecek bu.”⁵⁶ Safranbolu ve çevresinde görülen sünnet törenin de ziyafet verilmesi evlilik törenindeki yemek verme ile benzerlik arz etmektedir. Sünnet çocuğun yeni bir gruba dahil edilmesidir.

C-EVLENME İLE İLGİLİ İNANISLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Evlilik hayatın önemli ikinci geçiş dönemidir. Kız ve erkek sosyalleşme sürecinde kendilerine yeni bir statü kurmaktadır. Aile toplumsal yapının temelini oluşturmaktadır. Kurulan yeni ailenin toplumun parçasını oluşturması yönüyle atılan temelin sağlam olması gerekir. Bu temelin oluşmasında yine toplum rol oynar.

1-Evlenme ile İlgili İnanislar

Safranbolu ve çevresinde evlenme zamanı genellikle erkeklerde, erkek askerden döndükten sonra ve iş bulduktan sonradır. Kız ise evini çekip çevirecek olgunluğa erişmiş olmalıdır. Eskiden kız ve erkeğin yaşları 14 – 15 olunca evlenme çağları geldiğine inanılır ve evlendirilirdi. Fakat günümüzde okuma yazma oranının artması, gençlerin iş sahibi olmadan evlenmek istememesi gibi nedenlerden dolayı evlenme yaşı 22 – 26 yaşları arasında olmaktadır. Kırsal kesimlerde nihayetinde bu yaş oranı yine de düşmekte ve erken yaştaki evliliklere rastlanmaktadır.⁵⁷

⁵⁵ Ali Selçuk, a.g.e, s.169

⁵⁶ Kutsal Kitap, Yaratılış XXII/ 10-14 Bab.

⁵⁷ Şadi Türkyılmaz, 1959 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

Evlenmeyle ilgili inanışları evlilik öncesi, evlilik esnası ve evlilik sonrası olmak üzere sonrası olmak üzere üç başlık altında inleyeceğiz.

a-Evlilik Öncesi İnanışlar

Evlilik ve bunun göstergesi olan düğün Türk geleneğinin en canlı yönlerinden birini teşkil etmektedir. Safranbolu ve çevresinde görücü usulüyle evlenme daha yaygın olmakla birlikte anlaşarak evlenmek de son derece yaygın bir duruma gelmiştir. Ayrıca yörede kız kaçırma yoluyla evlilikte az olmakla birlikte mevcuttur. Kız ve erkek evlenmek istediklerini ailelerine çeşitli davranışlarda bulunarak göstermeye çalışırlar. Evlenme çağı gelen erkek ayakkabısını çivi ile evin basamaklarına çakar.⁵⁸ Diğer taraftan genellikle “ben İstanbul’a gideceğim” diye ailesine baskı yapmaya çalışarak istediği kızı aldırma ister.⁵⁹ Erkek tarafından ya da kız tarafında herhangi birisi kızı veya erkeği damat veya gelin olarak görmek istemezse bunun sonucu bazen kız kaçırma olur.

Kız ise “Allah canımı alsın” veya “ben öleceğim” diyerek evlenme isteğini bazı sözler ve hareketler yaparak anlatmaya çalışır.⁶⁰ Kapıları çarparak sinirli davranışlarda bulunur, yemeğe fazla kaşık getirir. Su güğümelerini birbirine bağlar.⁶¹ Bu davranışlar ve sözler evlenmek isteyen gençlerin utandıkları için ailelerine anlatamadıkları evlenme isteklerini anlatır.⁶²

Özellikle sözü verilip daha yüzüğü takılmamış bir genç kız düğünlerde oynatılır. Kayınvalide oynayan gelin adayının başına bir tülbent ya da basma atarak bu kızın gelini olacağını çevresine duyurur.⁶³

Aileler oğulları için gelin adayını düğünler, hamama gidişler kadın gezmeleri bakma ve beğenme için uygun fırsatlardır. Kızın ahlaki durumuna, dini yaşantısına, ekonomik yapısına, el becerisine dikkat edilir. Safranbolu ve çevresinde eskiden her

⁵⁸ Rahime Arslan, 1960 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁵⁹ Ayşe Yılmaz, 1937 Ilındır doğumlu, Tahsili yok, Kırıklar köyünde ikamet etmekte

⁶⁰ Şefika Mesut, 1940 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶¹ Neşe Kalaz, 1981 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶² Kadriye Ünal, 1981 Safranbolu doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶³ Bahriye Karataş, 1981 safranbolu doğumlu, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

iki tarafın da tercih hakkı yokken bugün erkeğinde kızında evet ya da hayır diyebilme hakkı vardır.⁶⁴

Safranbolu ve çevresinde erkeğin annesi komşu kadınlarla akrabalarla ya da kızı tanıyan kadınlarla beraber “kız görmeye gidiyoruz” diye toplanarak: hep beraber kız tarafına gidilir. Kızın erkek ailesi tarafından incelenmesi başlar. Oğullarına layık olup olmadığını her yönüyle araştırırlar. Kızın hastalıklı olup olmadığı, eli çabuk olup olmadığı, güzelliği, oturup kalkması, misafirine karşı davranışları gözlenir. Kızın temiz olup olmadığını anlamak için tuvaletlere kadar bir bahaneyle bakılır, özellikle lavaboların altı kontrol edilir.⁶⁵ Kaynana kızın ağız kokusu var mı diye anlamak için kızın yanına yaklaşır konuşmaya çalışır. Yapılan inceleme ve araştırmalardan sonra kız beğenilmiş ise dünürlüğe gidilir. Önce kız tarafına “hayırlı bir iş” için ziyarete gelecekleri erkek tarafınca haber verilir. Kız tarafı da bu evlilik olabilir gözüyle bakarlarsa bu ziyarete olumlu cevap verirler. Dünürlüğe kız ailesince tanınan sözü sohbeti dinlenir bir kişi ile beraber oğlanın babası, annesi ve yakınlarından birisi, damat adayı ile beraber gidilir. Günlük konuşmalardan sonra aracı olan şahıs sözü uzatmayalım der ve “Allah’ın emri Peygamber’in kavli ile kızınızı oğlumuz istiyoruz” diyerek ziyaretin maksadını açıklar. Kız tarafı misafirlerine kahve ikram eder ve kahveleri de gelin adayı misafirlerine sunar. Böylece kız bir defa daha görülmüş olur.⁶⁶ Kız tarafı düşünmek için zaman ister, kızlarının fikrini alacaklarını söylerler. Kız tarafı boş durmaz, erkek tarafını araştırmaya başlar. Erkeğin de ahlaki durumu, ekonomik yapısı, sevilen sayılan birisi olup olmadığına bakılır. Eğer kız tarafı bu evliliğe razı olmazsa erkek tarafı tekrar çağrılmaz. Kız “evet”, “olabilir” veya “susmak” yoluyla cevabını ifade eder. Kızın gönlü olmasa da aile kızlarını ikna etmeye çalışır, bazen kız gönlü olmasa da evet der. Çünkü ailesi bu evliliğin gerçekleşmesini istemektedir. Evlenmek istemeyen kız ailesine hayır cevabını verebilir.⁶⁷

Bunlardan sonra sonuç olumluysa kız tarafı erkek tarafına bir mendil verir, bu da işin olduğu anlamındadır. Erkek tarafı bir defa daha kızı istemek için kız evine

⁶⁴ Rahime Arslan, 1960 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶⁵ Zeynep Arslan, 1928 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶⁶ Galip Önder, 1953 Ulus doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁶⁷ Kezban Üstündağ, 1968 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Karabük merkezde ikamet etmekte

gelir. Akşam beraber oturulur. Aynı usul ile kız istenir. Kız tarafıda hayırlı olsun der. Kızını verdiğini ifade eden kız tarafı kızlarını çağırır damatla birlikte el öptürür. Söz kesmek için gelin olarak kıza yüzük, bir bilezik, takım elbise vb. hediyeler götürülür. Bu defa yakın akrabalar da söz kesmeye çağrılır. Erkek tarafının getirdiği tatlılar yenilir ve aile büyüklerinden biri yüzükleri takar ve dua eder. Söz kesiminde geline alınacak eşyalar, kız tarafının eşya ve altın istekleri konuşulur. Damat ve gelin çalışıyorsa özellikle alınacak beyaz eşya mobilya gibi ev eşyaları paylaşılır. Eğer gelinin işi yoksa tüm eşyaları erkek tarafı alır. Anneye verilecek olan süt parası istenir. Süt parası yüksek miktarda bir para değildir. Süt parası düğün sırasında anneye verilir. Söz kesiminden sonra nişan yapılacaksa, nişan tarihi belirlenir.⁶⁸ Nişan yapılmadan önce nişan alışverişine gidilir. Alışverişe gelin ve damat, anneleri ve bir yakınları da götürülür. Alışverişte takılacak olan takılar ve çiftlerin nişanda giyecekleri alınır. Nişan için erkek tarafı tüm hazırlıkları tamamladıktan sonra akrabaları ile beraber kız evine gider. Nişanın kapsamı daha geniş olup akrabalar, komşular arkadaşlar da davet edilir. Takılar takıldıktan sonra hazırlanan yiyecekler, içecekler gelen konuklara ikram edilir. Hazırlanan yiyecek ve içecekler yenilip içildikten sonra nişan töreni sona erer.⁶⁹ Nişanda takılan ziynet eşyalarına karşılık olarak birkaç gün sonra iki tepsi baklavayla kız tarafı erkek tarafını ziyaret eder. Nişan yüzüğünü takacak kişinin tek evlilik yapmış olması ve nişandan önce abdest alması gerekir.⁷⁰

b-Evlilik Esnasındaki İnanışlar

Düğüne davet; şeker, davetiye, helva ile olur. Düğüne davet etmeye “okuma” denilir. Kız tarafı kendi çevresine erkek tarafı kendi çevresine davette bulunur. Gelin ve damat kendilerine yakın arkadaşlarından veya akrabalarından birer sağdıç tayin

⁶⁸ Kezban Üstündağ, 1968 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Karabük merkezde ikamet etmekte

⁶⁹ Meryem Türkyılmaz, 1965 Çankırı doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı çarşı mahallesinde ikamet etmekte

⁷⁰ Fatı Kalaz, 1962 Safranbolu doğumlu İlkokul mezunu, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

eder. Sağdıç düğün boyunca gelinin ve damadın yanında bulunur. Genellikle evli kimselerden sağdıç seçilir. Gelinin ve damadın her işine yardımcı olurlar.⁷¹

Safranbolu ve çevresinde düğünler önceden bir hafta sürermiş. Safranbolu merkezde düğünler pazartesi günü başlarmış. Şimdilerde ise genellikle Perşembe günü başlayıp, Pazar günü eğer semet olacaksa pazartesi günü bitirilir.⁷² Perşembe günü kızın kınada ve düğünde giyeceği elbiseler oğlan evi tarafından kız tarafına götürülür. Düğün başlamış olur. Kız tarafına gelen herkese yemek ikram edilir. Yemekten sonra kadınlar aralarında mız mız oyunu oynarlar. Bu oyun yavaş oynanan bir oyundur. Sadece kollar hareket eder. Düğünde def çalınır, def yoksa işe yarayabilecek bir bidon veya güğümün arkasına vurularak ritim tutulur. Burada şu türkü söylenir:

.....

Gocadama yatak serdim gül gibi

Atladı da geçiverdi kör gibi

Zabah baktım eşeyvermiş göl gibi

Anam beni güldürmedi gülmesin

Benden başka evlat yüzü görmesin

.....

Gocadamın sakalını yoldursam

Yoldursam kıl torbaya doldursam

Gocadamı deliganlıya döndürsem

Anam beni güldürmedi gülmesin

⁷¹ Rahime Arslan, 1960 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte

⁷² Kezban Üstündağ, 1968 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Karabük merkezde ikamet etmekte

Benden başka evlat yüzü görmesin

.....

Gocadam harman ister

Dizine derman ister

Utanmaz sakalından

Onbeşinde gız ister

Gocadamın sorması

Sandım odun yarması

Zemheri fırtınası

.....

Gayadan öküz bakar

Öküzün alını sakar

Gocadama kim bakar

Deliganlı yürek yakar.⁷³

Cuma günü köylü gecesidir. Akşam namazından sonra kadınlar kız evinde toplanır. Komşular ve kızın yakın akrabaları toplanır ve eğlenirler ve oyunlar oynarlar.⁷⁴

Cumartesi günü sabahtan itibaren düğün devam eder. Sabahtan kazanlarda yemekler pişirilir. Önceden hazırlanmış su böreği, baklava ve sarmalarla birlikte yemekler davetlilere ikram edilmeye başlanır. Yemek ikramı akşama kadar sürer.

⁷³ Ayşe Yılmaz, 1937 Ilıdır doğumlu, Tahsili yok, Kırıklar köyünde ikamet etmekte

⁷⁴ Emine Tutkun, 1963 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Dana köyde ikamet etmekte

Öğle namazından sonra erkekler camide veya düğün evinde mevlit için toplanır. Öğle namazı cemaatle kılınır sonra mevlit birkaç imam tarafından okunur. Mevlitlere kadınlar da beyaz tülbentle katılırlar. Mevlitten sonra herkese helva ve ekmek dağıtılır. Akşam yapılacak kına gecesi için düğün salonuna gidilir. Kına gecesi kız tarafında yapılır.⁷⁵ Gelin kına gecesinde tefebaş denilen bindallı elbise giyer. (EK:4) Çeşitli renklerde olan tefebaş özellikle mor, kırmızı, bordo ve mavi renklerde. Tefebaşın kumaşı kadife olup, kumaş üzerine değişik renklerde (altın sarısı gümüş rengi çoğunluktadır) ipek simlerle motifler işlenmiştir. Bu giysinin bel kısmına gümüş yada altın kakmalı süslerle bezenmiş bel kemeri takılır.⁷⁶ Erkek tarafı kız tarafına akşam namazından sonra gelmeye başlar. Kızın annesi erkek tarafının kadınlarına tek tek “hoş geldiniz” der. Misafirler geldikten sonra çalgıcılar müziğe başlar. Kına gecesinin bitimine kadar yörenin çeşitli oyunları ve Ankara misket havaları oynanır. Bu düğün sırasında genç kızlar eskiden ayıp görüldüğü için oynamaktan sıkılırlar. Bunun için yaşlılardan biri eline sopa alır ve oradaki genç kızları oynatmaya çalışır. Oyuna kalkan kız “artık sende satmalık olmuşsun” diyerek utandırılmak istenir.⁷⁷

Kına gecesinde çeşitli oyunlar oynanır, özellikle açkapı oyunun vazgeçilmezlerdendir. Bu oyunda iki kişi karşılıklı adım sayarak ve dönerek oynar. Yakılacak kınayı ve ikram edilecek çerezi erkek tarafı getirir. Kına yakma işlemini kadınlar yapar. Kına ıslatılarak bir tepsinin ortasına konulur, üzerine de mumlar dikilir. Gelinin başına kırmızı örtü örtülür. Tepside mumlar yakılmış olarak özellikle genç kızların etrafından tutmasıyla gelinin çevresinde döndürülür.⁷⁸ (EK:5) Gelinin örtüsünün altına bir arkadaşı başını sokar ve gelini ağlatmaya çalışır. Bu sırada kabem ilahisi söylenir;

Kabenin yolları bölük bölüktür

Benim yüreciğim delik deliktir

Dünya dedikleri bir gölgeliktir

⁷⁵ Yasemin Ünal, 1979 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁷⁶ Neriman Kocaman, 1960 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁷⁷ Nezaket Bilicioğlu, 1984 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁷⁸ Safiye Aksoy, 1963 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Kabem sana varsam konuk

Sağ yanımda altın oluk

Hep melekler orda konuk

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Kabeye varan hacı olur

Başında altın taç olur

Hep melekler duacı olur

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Kabenin dördtür kapısı

Miski amberdir kokusu

Ehli imandır hepsi

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Şam'da deve katar katar

Ayakları kuma batar

Emir hacı mesin çeker

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Kabem sana varabilsem

Eşiğinde yüzler sürsem

Beytullah da namaz kılsam

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Hacım gelir aşı aşı

Benim hacım binler yaşa

Ben ağlarım coşa coşa

Canım kabem varsam sana

Güzel kabem dolansana

Hadi seninle Şam'a gidelim
 Şam'da olan develeri güdelim
 Cami'i Ümmiye de namaz kılalım

Canım kabem varsam sana
 Güzel kabem dolansana

Ak mermerden döşetmişler
 Gümüş kemer kuşatmışlar
 Altın eşik yapmışlar

Canım kabem varsam sana
 Güzel kabem dolansana⁷⁹

İlahi bitince tepsinin kenarlarından tutanlar mumları kapıp söndürürler. Bu mumları kapan genç kızlar kısmetlerinin çıkacağına inanırlar. Kına gelinin ellerine ve ayaklarına sürülmeden önce gelin avuçlarını açmaz. Kayınvalideden bahşiş istenir. Kayınvalide gelinin avucuna çeyrek altın koyar. Kına gelinin ellerinin ortasına yuvarlak şekilde, ayaklarının da parmak uçlarına biri evli diğeri bekar iki bayan tarafından sürülür. Kırmızı renkteki keselerden gelinin eline giydirilir. Kına yakıldıktan sonra kınaya gelenlere çerez dağıtılır. Gelin kız o gece ailesinin evinde son kez bekâr olarak kalacaktır. Gelin yatağına yatırılır yanına evli olan sağdııcı da

⁷⁹ Döndü Kalaz, 1958 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Aşağı Çiftlik mahallesinde ikamet etmekte

yatar. Geline nasihatlerde bulunur. Sabah olunca gelin kınalarını yıkar. Gelin kocasına hazırlanmış bir kurban gibi olur.⁸⁰

Ertesi gün sabahleyin kız evinde geline gelinlik giydirilir, duvağı takılır. Gelinliği erkek tarafının yakın akrabaları gelinin hanıma giydirir. Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızlar isimlerini yazarlar, kimin adı daha çabuk silinirse o kişiden başlayarak tek tek silinen isim sahiplerinin de sırasıyla evleneceğine inanılır. Gelin için özel olarak hazırlanmış baklava beyaz örtüye sarılır, kırmızı kurdele ile bağlanır. Bu baklavanın şerbeti de kız tarafında hazırlanır ve düğün alayı ile gönderilir. Gelinin tatlı dilini, güzel huylarını da kuracağı yeni evine bu tatlıyla birlikte götüreceğine inanılır. Bu baklava sadece gelin ve güveye hazırlanmış özel tatlıdır. Gelin ailesi ile vedalaşır. Gelinin annesi, babası geline nasihatlerde bulunur. Gelinin beline kırmızı kurdela bağlamayı erkek kardeşi, abisi, dayısı ya da amcası, hangisi varsa o yapar. Kırmızı kurdela gelinin başından başlayarak ayaklarının altından geçirilerek üç defa atlatılır. Tekbir getirerek gelinin beline kırmızı kurdelayı bağlar, vedalaşır. Gelinin başına kırmızı ya da beyaz tülbent örtülür.⁸¹ Bu arada dışarıda bahşiş için bekleyen kızın kardeşleri sandığın üzerine oturur, damadın babası tarafından gelinin kardeşi memnun edecek miktarda para verildikten sonra gelinin kardeşi sandığın üzerinden kalkar. Yörenin gençleri de damadın ayakkabısını saklamak sureti ile bir miktar para isterler. Damadın sağdıcı ayakkabıları kaptırmazsa para verilmez, eğer gençler damadın ayakkabılarını çalarlarsa iyi bir para karşılığında sağdica teslim ederler. Babası kızının koluna girer buldukları odadan kızını çıkarır damada teslim eder. Gelinin baba ocağından çıkarken ağlaması gerekir. Yoksa etrafındakiler “evliliğe pek meraklıymış” derler. Bu da gelin ve ailesi için ayıp görülecek bir durumdur.⁸²

Gelin, kendisi için hazırlanmış süslenmiş arabaya binmeden önce imam dua okur ve orada bulunanlar buna iştirak ederler. Duadan sonra kayınvalide gelinin başından arpa ve şeker saçar. Gelin bu sırada arabaya bindirilir.⁸³ Önde gelin arabası olmak üzere gelin getirmeye giden araçlar konvoy şeklinde korna çalarak damadın

⁸⁰ Naciye Bozkurt, 1981 Eflani doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁸¹ Seher Çevik, 1944 Karabük doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁸² Ayşe Atıcı, 1979 Eflani doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁸³ Sevgi Özer, 1971 Kastamonu doğumlu, İlkokul mezunu, Örencik köyünde ikamet etmekte.

evine gitmek için yola çıkarlar. Gençler gelin arabasının önünü keserek bahşiş isterler. Gelin çaydan geçerken çaya ekmek atar, o yıl bereket olsun, yağmur yağsın inancıyla bu uygulama yaptırılır. Gelin arabası damadın evinin önüne gelince gelin arabadan inmeden kucağına küçük bir erkek bebek verilir. İlk çocuğun erkek olması, doğurgan bir gelin olması için. Gelin arabadan hemen inmez, kayınvalide ya da kayınpeder geline ahırdan büyükbaş hayvan verir. Şehir merkezinde gelin arabadan inmezse maddi değeri büyük olan bir eşya onun olur. Gelin eve girmeden kesilen kurbanın üstünden atlatılır. Kazadan, beladan ve kötülüklerden kurtulacağına inanılır. Gelin eve girerken bir güğüm su yere döktürülür.⁸⁴ Gelin hanım temiz kız olsun, kötü huyunu bu evden girerken bu suyla eşiğin önünde bıraksın. Kayınvalide gelinin eteklerini sirkeler. Bu da kötü huylar dışarıda kalsın eve huzuruyla gelsin. Gelin evin kapısından girince kayınvalide merdivene üç kere yatar kalkar, böylece gelin hanımın itaatli olacağına inanılır.⁸⁵

Safranbolu ve çevresinde gelin eve girerken sağ eline Kur'an, sol eline de bir ibrik su verilir, gelin eve suyu döke döke çıkar, gelin eve devletiyle gelsin inancı vardır. Devlet güç, geçim anlamında kullanılır. Gelin eve gelince kesilen kurbanın üstünden gelin atlatılır. Kazadan beladan kurtulacağına inanılır.⁸⁶

Gelin damadın evine girdikten sonra evde oyunlar oynanır. Bundan sonra düğüne gelenler düğünden ayrılmaya başlar. Gelinde gerdeğe gireceği saate kadar odasında gelinliği ile oturur. Gelin hanımın odası düzeltilir, yatağı yapılır. Yörede resmi nikahın yanında mutlaka imam nikahıda kıyılır. Nikah akşam namazından sonra gerdekten önce kıyılır. Nikah esnasında belirlenen miktarda mehir geline konuşulduğu gibi gerdekten önce veya sonra verilir. Güvey yatsı namazını kıldıktan sonra arkadaşları güveyi odsına götürürler. Yumruklanarak içeriye gönderilen damadın ardından geri kalanlarda şerbetlerini içip düğün evinden ayrılırlar. Gelin içeride damadın ayağına basmaya çalışır. İkisinden hangisi diğerinin ayağına basarsa o evde onun sözünün geçeceğine inanılır. Gelin damatla yüz görümlüğü denilen altın hediyesini alıncaya kadar konuşmaz. Gelin hediyesini alınca duvağını açar, iki rekât

⁸⁴ Fatma İncekara, 1957 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Bostanbükü köyünde ikamet etmekte.

⁸⁵ Ayşe Uzun, 1932 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Örencik köyünde ikamet etmekte

⁸⁶ Gönül Akyüz, 1977 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

namaz kırlarlar ve gelin güveye baklava sunar. Bu baklava evlilik boyunca tatlı geçinmek için yenilir.⁸⁷

c) Evlilik Sonrası İnanışlar

Düğünün ertesini günü damat ve gelin hamama gider. Hamamdan geldikten sonra aile büyüklerinin ellerini öperler. O gün mahalle “semet”e davet edilir. Semetin diğeri bir ismi de “duvak”tır. Duvak gelin ile damadın karşılıklı oynamasına denilir.⁸⁸ Duvağı gelen misafirlere yemek ikram edilir. Gelin alkışlarla odasından çıkar ve damatla karşılıklı oynar. Damat gelini elinden tutarak tekrar odasına kaçıır. Aile büyükleri yeni evli çiftte hediyeler verirler ve odadan çıkmalarını sağlarlar. Gelinin odası misafirler tarafından gezilir, hayır dualar edilir.⁸⁹

Sonunda duvak serpmeye âdetine sıra gelir. Elinde oklava veya ayva dalı olan yaşlı bir kadın gelinin duvağına beyaz bir tülbentle birlikte oklavayı (ayva dalını) dolar. Gelinin yüzüne doğru açar sonra tekrar dolar sırasıyla devam eder. Öğüt olarak aşağıdaki maniyi söyler;

Kutlu olsun kutlu olsun

Ahiri akıbeti hayır olsun

Süpürgen elinde olsun

Eleğinin belinde olsun

Bismillah dilinde olsun

İşine sıkıca sarsıl

Ocak yansın harıl harıl

⁸⁷ Sinem Akkuş, 1953 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, , Konarı köyünde ikamet etmekte.

⁸⁸ Ayşe Gözetleyen, 1932 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Bulak köyünde ikamet etmekte.

⁸⁹ Fatma Bozdağ, 1977 Safranbolu doğumlu, Ortaokul mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte

Derelerden öz getirme

El evinden söz getirme

Bu gelin gelin olursa

İşte dip işte bucak

Bu gelin gelin olmazsa

İşte ip işte nacak

Küpte olur ezme

Mahalle mahalle gezme

Gaynananın gücünü üzme

Kendiri köpeğe çaldırıp ta

Karşiki komşudan bilme

Bu gelini adı firak

Baban evindeki huyu bırak

Bu gelinin adı Fatma

Kitli kapıları açma

Darılıp sofradan kalkma

Gaynananın döşeğini

Potdan yere atma

Gapıyı açık yatma

Ekmek küpünü açık bırakma

Akşamdan bulaşığı goma

Sabahleyin girt girt yuma

Gelin geline gerinme

Merdiven başında gırtma

Gaynananın yüzüne sırtma

Anan evinde ederler dolma

Gaynanan gibi hamham olma

Dereelerde söğüt

Bu sana bir öğüt

Kutlu olsun kutlu olsun

Ahiri akıbeti hayır olsun

İki oğlun bir kızın olsun

Biri eksik getirsin

Biri diksin getirsin

Bu gelin yisin otursun

Anan evinden uçtun

Kocan evine düştün

Bu gece kocana guştun

Kutlu olsun kutlu olsun

Ahiri akıbeti hayır olsun

Gelinin gelin olursa allar geydürün

Gelin gelin olmazsa oğluma döğdürün

Amber gamber

Duvak serpene bir çember

Duvak serpen kadına bir çember(yazma, tülbent) verilir.⁹⁰ Gelin herkesle tek tek oynamaya başlar. Gelinin oynadığı bu oyuna mızımız oyunu denir. Kayınvalide gelinin eline buğday taneleri verir, gelin oynadıkça bunu omuzlarından geriye doğru azar azar atar. Oyun bittikten kayınvalide sonra bu buğdayları toplar ve evin ambarına atar. Böylece buğdayların bereket getireceğine inanılır. Gelinin oyunundan sonra misafirler uğurlanır. Düğün sona erer.⁹¹

Düğün bittikten tam üç gün sonra gelin ve damat kızın baba ocağını ziyarete ve el öpmeye giderler. Buna “üç günlük” denir. Ziyarete damat yemek yemeğe naz eder, gelinin annesi damadın yemek yemesi için onu zorlar. Damat yemek

⁹⁰ Sıdka Ertan, 1967 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Navşaklar köyünde ikamet etmekte.

⁹¹ Remziye Yıldız, 1951 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Navsaklar köyünde ikamet etmekte

yemeyerek hediyesini ister. Sonunda gelinin babası yeni evli çiftte hediye verir. Bu verilen şey bir hayvan, tarla, meyve ağacı, kıymetli bir eşyadır.⁹²

Eskiden gelin, kayınbaba ve kayınvalidenin hizmetini görür, onların oturduğu yerde oturmaz, aynı sofrada yemek yemez, ağzına tülbentini dolarmış. Artık bu uygulamalar yapılmamaktadır. Gelin aile büyükleriyle oturmakta, sohbet etmekte, aynı sofrada yemek yemektedir. Geçmişe bakılarak şimdi gelin daha rahat yaşamaktadır.⁹³

2-EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eski Türklerde dünürçülük ve nişan merasimleri vardır. Kız tarafına bir elçi gönderilerek kız isteme yapılmaktadır. Cevap olumlu olursa kız tarafı görüş ve isteklerini yine bu elçi aracılığıyla erkek tarafına bildirir.⁹⁴Nitekim Kara Han, Oğuz adına kız istemek için Kur Han'a adam göndermiştir. Birçok Türk boylarında gerçek manasıyla baskın yapılarak "kız kaçırma" seyrek olaylardandır. Altaylılarda "kız kaçırma" kızın rızasıyla, hatta baba ve anasının tasvibi ile olur. Yörede kız kaçırma olayının varlığının eski Türklere dayandığını göstermektedir. Kız tarafının razı Safranbolu ve çevresinde kız isteme ritüelinden sonra kızın verildiğini, cevabın olumlu olduğunu anlatmak için erkek tarafına mendil gönderilmesi adeti de Altaylılar'ın mendil adetiyle benzerlik göstermektedir . Kız tarafının evlenmeye razı olduğunun delili olarak delikanlıya bir yüzük veya mendil gibi bir şey vermektir ki bu nişan yüzüğü yerini tutar.⁹⁵

"Sağdıç" kelimesi Oğuzlardan bugüne kadar düğün geleneğinde " güveye arkadaşlık eden kimse anlamıyla devam ettirmiştir.⁹⁶ Safranbolu ve çevresinde de sağdıçlar düğünün başlangıcından sonuna kadar damadın ve gelinin en önemli

⁹² Esma Tezcan, 1955 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁹³ Hanife Irmak, 1962 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

⁹⁴ Hamdi Döndüren, Delilleriyle aile ilmihali, Bursa 1995, s.202-203

⁹⁵ Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s. 166.

⁹⁶ Abdulkadir İnan, "Ateş ve sağdıç kelimesinin anlamı", Makaleler ve incelemeler, Ankara 1968, s. 299 -304

yardımcıdır. Geline ve damada her konuda düğün boyunca destek olan arkadaş anlamına gelmektedir.⁹⁷

Kına yakmak Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı göstermektedir. Bu inanca göre o işareti taşıyan canlı cansız varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara dokunulmaz. Bunu taşıyan varlıklara dokunmak, saygısızlık göstermek uğursuzluk ve felaket getirir inancı vardır.⁹⁸ Eski Türklerden hayatından günümüze kadar kına kurban olanla ilgilidir. Geline de kocasına kurban olunması için kına yakılır. Safranbolu ve çevresinde geline kına yakılması uygulaması gelinin kocasına kurban olması inancıyla yapılmaktadır.

Eski Türklerde de gelinin güveyine bugün çeyiz dediğimiz bir miktar mal veya eşya getirmesi geleneği bulunmaktadır. Buna Orta Asya Türklerinde “koşantı” denirdi. Arapçada “cihaz (cehiz=çeyiz) den gelen çeyiz, evlenecek kız çocuklarının her türlü şahsi veya ev eşyasını ifade eder. Safranbolu ve çevresinde de gelin erkek tarafıyla konuşulan miktarda çeyizi beraberinde götürür. Bu çeyiz de ev eşyası, şahsi eşyalar ve mobilyada bulunabilir.⁹⁹

Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde müşterek olan Şamanizm unsuru gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır. Saçı- yabancı soya mensup olan bir kızı kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır. Baş Kurtlarda gelinler kayınbabanın içtiği pınar, ırmak ve göl sularına gümüş paraları saçı yaparak “selam” verir. Buna “su gösterme” töreni denir.¹⁰⁰ Safranbolu ve çevresinde gelinin düğün günü suya ekmek atması, eve girerken su dökmesi, başından aşağı şeker, para gibi saçılardan atılması Eski Türk inancının bir uzantısı olduğunu göstermektedir.

Türklerde kırmızı elbiseler gerdeğe girecek gelin ile damadın giysileri idi. Bu mutluluk, mürüvvet, murat anlamına geliyordu.¹⁰¹ Kırmızı rengin kan rengiyle aynı

⁹⁷ Abdülkadir İnan, “Ateş ve sağdıç kelimesinin anlamı”, Makaleler ve incelemeler, Ankara 1968, s. 295-304

⁹⁸ Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu’da Eski Türk İnancının İzleri, Ankara 1995, s. 91.

⁹⁹ Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Bursa 1995, s. 340.

¹⁰⁰ Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s.166. - 167.

¹⁰¹ Bahaddin Ögel, İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarihine giriş C.IV, Ankara 1978, s.409

olması bu rengin daha kutsallaşmasına ve sevilmesine sebep olmuştur. Bazen kırmızı renk namus kelimesinin anlamına da gelmektedir. Halk arasında şöyle bir deyim var:

“Kızıl yüzlü yiğidin

Kız kardeşi olmasın

Kız kardeşi olsa da

Kızıl yüzü solmasın”

Son satırdaki kızıl yüzü solmasın cümlesi, namusu solmasın anlamına gelmektedir.¹⁰²

Kızıl renkler kızlar için mutluluk erginlik ve ağırbaşlılığı ifade eder. Kırmızı renk Türklerde bir düğün ve gerdek rengidir. Dedekorkut’da evlenecek kız ve damat kırmızı kaftan giyerler.¹⁰³ Safranbolu ve çevresinde de düğün kıyafeti olarak kırmızı yerine beyaz gelinlik olmasına karşın kına gecesinde kırmızı, bordo renklerde elbise giyilmesi, gelinin baba evinden çıkarken kırmızı bir örtünün başına örtülmesi, beline kırmızı kuşak bağlanması, eski Türk inancının etkilerini göstermektedir. Al duvak kızın namusunu temsil etmektedir. Peygamberimiz, sahabeden birinin nikahında bulunmuş, dua ve tebrikten sonra bir tepsi içindeki şeker, hurma ve meyveyi orada bulunan halkın üzerine atmış ve bunun orada bulunan insanlar tarafından kapışılmasını istemiştir.¹⁰⁴

Safranbolu ve çevresinde eski zamanlarda görülen gelinlik yapma uygulaması gelinin eve gelmesiyle başlamaktadır. Gelinler için bazı şeyler tabu sayılır. Kocasının ve onun soyuna mensup erkeklerin adını söylemek büyüklerle konuşmak yasak sayılmaktadır. Bu uygulamalar eski Türk inançlarından gelmektedir. Eski Türklerde görülen kocasının ve onun soyuna mensup erkeklerin adını söylemenin yasak olmasıyla benzerlik göstermektedir.¹⁰⁵

D-ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANI

¹⁰² Sadık Tural-Elmas Kılıç, Nevruz ve Renkler Annagulu Nurmennet, s.80

¹⁰³ Sadık Tural-Elmas Kılıç, a.g.e, Cevad Hey’et, Ankara 1996, s.58

¹⁰⁴ Nebi Bozkurt, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul 1997, s.66

¹⁰⁵ Abdulkadir İnan, a.g.e, s.167

Ölüm,yaşamın üçüncü dönemi olup, çevresinde birçok inanma, adet, töre, ayin uygulama toplanmaktadır.Ölüm çevresinde toplanan ve ölü ile toplum üyelerini kuşatan inanmalar, adetler, işlemler, törenler, ve kalıp davranışlar dünyanın her yerinde evrensel bir karakter kazanmıştır.Bu bakımdan aralarında gerek coğrafi, gerekse kültürel bakımdan ayrımlar bulunan değişik yapıdaki toplumların konuyla ilgili inanışları,adetleri, ve işlemleri arasında çoğu zaman benzerlikler görülmektedir.¹⁰⁶

1- Ölüm ile İlgili İnanışlar

Ölüm insan yaşamında dünya hayatını sona erdiren bir gerçekliktir. Bu gerçeklik muhakkak olacak bir olay olduğundan insanın korktuğu, çekindiği, tedirgin olduğu bir süreçtir. Ölüm insanların yakınlarından birinin başına geldiğinde daha düşündürücüdür. Bu düşünce zamanla azalmaya başlar, ama unutulması zordur. Ölüm ile ilgili halk inanışlarını ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz.¹⁰⁷

a-Ölüm Öncesi İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde insanlar görmüş oldukları bazı rüyaları ve olayları ölümle açıklamaktadırlar. Rüyada diş kırılması, dişlerin dökülmesi, bulanık su, dere görmek rüya sahibinin yakınlarından birinin öleceğine işaret etmektedir.¹⁰⁸ Evde tavan arasından çatlama sesi gelmesiyle o evden bir kişinin öleceğine inanılır.¹⁰⁹ Köpek uluması, evin üzerinden “gartlak” kuşu adı verilen bir cins kuşun evin üzerinden üç defa bağırarak uçuşması, baykuşun evin bacasına tünemesi, mezarlığa götürülen tabutun sallanması da

¹⁰⁶ Sedat Veyis Örnek; Türk halk bilimi, Ankara 2002, s. 207

¹⁰⁷ Sedat Veyis Örnek; Türk halk bilimi, Ankara 2002, s.207

¹⁰⁸ Mehmet Arslan, 1955 Bartın doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁰⁹ Cevat Kaya, 1938 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

tekrar bir cenaze olacağına işaret etmektedir.¹¹⁰ Akşam sakız çiğneyenin kardeşinin ölü etini çiğnediğine inanılır. Çocuklara akşamları sakız çiğnetilmez.Yörede küçük yaştaki hasta çocuklar türbelere götürülür.Eğer çocuk ağlamazsa yaşamayacağına ve öleceğine inanılır.

Eğer bir kişi ölümden kurtulmuşsa bu ister bir kaza olsun isterse de hastalık olsun mevlit okutup, kurban kestirir.¹¹¹ Hasta olan kişi adakta bulunur, eğer kurtulursam kurban keseceğim der. Ölüm insanları her zaman korkutmakla birlikte, ihtiyarladığında insan ölüm yatağına düşmeden kefenini temin etmeye çalışır. İnsanların birçoğu yaşlılıklarında ölüm sonrası için daha çok ibadet etmeye, hayır yapmaya, gönül almaya çalışırlar.¹¹² Ölüm döşeğindeki kişi için bir takım uygulamalar yapılır. Yörede ölüm döşeğindeki kişi eğer fazla zorlanmıyorsa kibleye doğru çevrilir. Kibleye çevrilmezse sağ tarafına, o da olmazsa rahat edebileceği şekilde yatırılır. Sırtına ve ensesine yastık gibi yumuşak bir şey konulur.¹¹³ Ölüm anında şeytanın ölen kişinin imanını çalmak için geldiğine inanılır. Şeytan ölüm döşeğindeki kişiyi su ile kandırmaya çalışır. Bunun için hastaya sevdiği kişinin su içirmesi gerekir. Böylece şeytanın ölmek üzere olan kişiyi su ile kandırması önlenmek istenir.¹¹⁴ Ölüm anında kişinin etrafına en sevdiği kişiler oturur. Din görevlisi veya Kur'an bilen yakınları içlerinden Kur'an-ı Kerim okurlar. Özellikle Yasin, Tebareke, Amme Sureleri sık sık okunmaya çalışılır. Oldukça sessiz olunur, arasıra Kelime-i Şahadet getirilmeye çalışılır. Ölüm döşeğindeki kişide Kelime-i Şahadeti söyleyebildiği kadar tekrarlar.¹¹⁵

¹¹⁰ Mustafa Elmas, 1935 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹¹¹ Gülşen Kaya, 1947 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹¹² Saliha Bahar, 1980 Ankara doğumlu, Lisans mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte

¹¹³ Fadime Saral, 1962 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Yukarı Dana köyde ikamet etmekte

¹¹⁴ Rıfat Saral, 1958 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Yukarı Dana köyde ikamet etmekte

¹¹⁵ Kenan Gezin, 1975 Rize doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

b-Ölüm Esnasındaki İnanışlar .

Safranbolu ve çevresinde halk inanışlarına göre ölüm anındaki kişinin yüzü kararsa, ağzından köpük çıkarsa, çok acı çekerse ölümü kötüye yorumlanmaktadır. Ölüm anındaki hareket ve davranışları iyi ise, gülümserse, rahat bir şekilde Kelime-i Şahadet getirirse, yüz ifadesinde rahatlık varsa, çabuk ve acı çekmeden ölürse hayra yorumlanmaktadır.¹¹⁶

Yörede kişi can verirken bulunduğu evde ve ölünün bulunduğu eve yakın diğer evlerdeki sular dökülür. Ölmek üzere olan kişinin ayakkabısı evden uzaklaştırılır. Bunlar ölünün rahatlaması için yapılır.¹¹⁷ Hasta öldüğü zaman gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, elleri düz bir şekilde yan taraflarına uzatılır. Ayakları birleştirilir ve bağlanır. Ölünün karnı şişmesin diye üzerine bir bıçak, maşa, kemer gibi şeyler konulur. Üzeri bir örtü ile örtülür.¹¹⁸ Ölüm haberi camiden okunan “sela” ile dost, akraba ve çevresine duyurulur. Kişi ruhunu teslim ettikten sonra orada hazır bulunan çocukları, hanımı, kardeşleri, akrabaları fazla yüksek sesli olmadan ağlarlar. Hz. Peygamber yüksek sesle ölünün ardından ağlamayı yasaklamıştır. Cenaze yıkanacağı vakit suyu kazanlarda kaynatılırsa üzeri kapatılır ve üstüne un konulur. Bu un daha sonra fakirlere dağıtılır. Ölenin hayrı diye dağıtılırken söylenir.¹¹⁹

Cenazenin yıkanması ve kefenlenmesi yapılırken bir taraftan da mezarı kazılır. Ölü yıkanınca kadar yanında Kur'an okunmaz. Sürekli birisi başında bekler. Hasta akşam ölmüşse gece cenaze işleri yapılmaz. Gece cenaze gömülmez. Gün ağarınca cenaze işlemleri yapılmaya başlanır. Ölenin yanında kedi bulundurulmaz. Yoksa kedinin ölenin ruhunu çalacağına inanılır.¹²⁰ Cenaze kefenlenirken üzerine güzel kokular sürülüp, tütsü yapılır. Rabbine kavuşurken güzel kokması için bu uygulama yapılmaktadır. Mezarlar ölümün hemen ardından yakınlar

¹¹⁶ Servet Koca, 1973 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹¹⁷ Nuri Ünalın, 1973 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹¹⁸ Yunus Kırımlı, 1965 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Kırıklar köyünde ikamet etmekte.

¹¹⁹ Muhammed Kilit, 1945 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, yazı köyde ikamet etmekte.

¹²⁰ Şeref Önder, 1963 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte.

veya para karşılığı tutulan biri tarafından kazılır. Mezar erkeklerin göbek, kadınların ise göğüs hizasına gelecek şekilde kazılır. Mezarın içerisinde ölünün yüzünü kibleye gelmesi için kible tarafı oyulur.¹²¹ Mezar kazma işlemi yapılırken bir takım durumlar ortaya çıkarsa cenaze için iyi ya da kötü biri olup olmadığına inanılır. Mezarın çabuk kazılması aksaklık çıkmaması, içinden büyük taş kaya gibi kazmayı zorlaştıran şeylerin meydana gelmemesi iyidir. Mezardan yılan gibi bir hayvanın çıkması ölünün azabına delalettir. Bütün bunlar ölünün ailesine söylenmez.¹²² Ölen kişinin evlatlarından birine o evin ocağına su döktürülerek ateş söndürülür. Başkasına ateş söndürülmez. Ocaktaki ateşi eğer o evin evladı söndürürse tekrar o ocağın tüteceğine inanılır. Ocak yoksa böyle bir şey yaptırılmaz. Cenazenin gömüleceği gün ev süpürülmez, hiçbir şekilde temizlik işi yapılmaz. Evin tarlasında, bahçesinde çalışılmaz. Bunların yapılması ölen kişiye karşı saygısızlık olarak görülür.¹²³

Yörede cenaze kadın ise tabutun baş kısmına başörtüsü konulur. Erkek ise tabutun baş kısmına ceket, şapka, mendil gibi eşyalar takılır. Cenaze mezarlığa götürülmeden cenaze namazı kılınır ve eşinden dostundan helallik istenir. Cenazenin borçlarının ödenmesi istenir. Yakınları alçak bir sesle ağlarlar. Eğer yakınları ağlamazlarsa ölünün beddua edeceğine inanırlar. Cenazenin gömüleceği mezarlık uzaksa cenaze arabayla, yakın ise tabut omuzlarda, imece usulü ile taşınmak suretiyle mezarlığa götürülür.¹²⁴ Cenazeyi taşımanın sevap olduğuna inanılır. Cenaze mezarlığa getirildiğinde başı kibleye gelecek şekilde imam veya cenaze yakınları, özellikle evlat ve kardeşler tarafından mezara konulur. Sağ yanı üzerine kibleye döndürülür ve kefenin üzerindeki bağlar çözülür. Cenaze mezarın içine konulduktan sonra üzerine toprakla temas etmemesi için tahta örtülür. Mezarın üzeri toprakla kapatılır. Mezarın baş ve ayak tarafına mermer taşı konulur ve cenaze sahipleri baş taraftaki mezar taşına ölünün adını, soyadını, doğum ve ölüm tarihlerini yazarlar. Mezarın üstüne bir ibrikle su serpilir. Suyun ölünün günahlarını temizleyeceğine, ölüyü rahatlatacağına inanılır. Daha sonra imam ölü ile yalnız kalır ve ona telkin

¹²¹ Zeki Mutlu, 1967 Karabük doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹²² Tahir Sarıca, 1952 Karabük doğumlu, Ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹²³ Muhsin Kaya, 1955 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Tuzaklı köyünde ikamet etmekte.

¹²⁴ Servet Koca, 1973 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

verir. Telkin; ölünün kabir sorularına olan cevaplarını imam tarafından mezar başında ölü duyuyormuş gibi yüksek sesle tekrar etmesidir.¹²⁵

c-Ölüm Sonrası İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde ölen kişinin evinde kırk gün boyunca ışık, lamba, fener gibi aydınlatma eşyaları açık tutulur. Amaç ölünün ruhu ailesini ziyaret ettiğinde, evine geri geldiğinde evini rahat bulması içindir.¹²⁶ Yörede cenazenin gömüldüğü gün ve sonraki yedi gün boyunca cenaze evinde yemek pişirilmez. Ölünün gözyaşının yemeklere düşeceğine inanılır.¹²⁷ Cenazenin gömülmesinden sonra taziye ziyaretleri başlar. Cenaze sahiplerine teselli verilir, rahatlatmaya çalışılır. Ölünün borçları varsa yakınları tarafından ödenir. Vasiyeti yerine getirilmeye çalışılır. Eğer borçları ödenmezse ruhunun rahatsız olacağına inanılır.¹²⁸ Cenaze evinde yemek pişmediğinden komşular taziye ziyaretine gelenlere ve ev halkına yemek yapıp getirirler.¹²⁹

Cenazenin gömüldüğü gece yakınları, komşuları ölü evinde toplanırlar ve kırk bir Yasin okurlar. Cenazenin gömüldüğü gün boyunca hatim indirilmeye çalışılır. Akşam namazından sonra hatim duası edilerek ölenin ruhuna bağışlanır. Ölmeden önce üzerindeki kıyafetleri başka bir yere gömülür. Diğer eşyaları fakirlere dağıtılır. Ölen kişinin kıymetli eşyaları ise evlatları arasında paylaşılır. Ölümün yedinci ve kırkıncı gecesinde tekrar okunan hatim duası yapılır. Bu yedi gün boyunca evde televizyon, radyo açılmaz. Bu ölüye saygısızlık etmek olacaktır. Ölümün elli ikinci gününde ölünün ruhunun toprağa karıştığına inanılır. Ölü artık rahatlamıştır. Elli ikinci gününde yakınları, dostlara, komşulara, tanıdıklara haber verilir. Bu günün gündüzünde mevlit okutulur. Mevlide gelenlere ekmek ve helva dağıtılır. Cenaze evine davet edilip yemek yedirilir. Hiç kimse aç olarak evine gönderilmez. Bunların hepsinin sevabı ölüye bağışlanır.¹³⁰

¹²⁵ Mehmet Arslan, 1955 Bartın doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹²⁶ Nezihe Kibar, 1978 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

¹²⁷ Meryem Türkyılmaz, 1965 Çankırı doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı Çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

¹²⁸ Nazmiye Önder, 1963 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte.

¹²⁹ Nuray Çakıroğlu, 1949 Karabük doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹³⁰ Songül Sepetçioğlu, 1981 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Tabakhane mahallesinde ikamet etmekte.

Mübarek gün ve gecelerde evin penceresi açık bırakılır. Bu özel gecelerde eve giren kelebeklerin ölünün ruhu olduğuna inanılır. O gece kelebeklere hiç dokunulmaz. Ölen kişinin evini özlediğine hükmedilir. Ölen kişinin fotoğrafları açıkta ise üzerlerine örtü örtülür veya evin içerisinde bir yerlere saklanır. Ölenin fotoğraflarının açıkta kalması günah sayılır.¹³¹

2-Ölüm ile ilgili İnanışların Değerlendirilmesi

Safranbolu ve çevresinde ölüm ile ilgili inanışların çoğunu dini uygulamalar oluşturmakla birlikte eski Türk inanışlarına benzer adet ve uygulamalarda görülmektedir. Tatarlarda, ölüm meleğinin kılıcından bahsedilmekte ve ölüm anında hastaların ölüm meleğini fark ettiğinden ağzının açık kaldığı düşünülmektedir. Ölüm meleğinin yüzünün soğukluğundan hastanın meleklerle göz göze geldiğinde yüz hatlarının değiştiği söylenmektedir. Bu inanış ve uygulamalar biraz farklı olmakla birlikte Safranbolu ve çevresinde hastanın yüzüne bakılarak iyi ya da kötü ölümü olacağına dair inanış eski Türk inancıyla benzerlik göstermektedir. Ölünün üzerine demirden olan eşyaların konulması da eski Türk inancıyla ilişkilidir. Ölüm ve mezarla ilgili bu inanış ve düşüncelerin esasında demirin Türkler tarafından kutsal kabul edilmesinin belirtisi vardır. Çin ve Arap tarih ve coğrafya kaynaklarının hepsinde Türkler bir demircilik geleneğine bağlanmaktadır. Firdevs'inin Şehname'si de Türk ordularının demirden, çelikten kurulmuş olduğu söylenmektedir. Altaylarda yaşayan Türk boylarının uzun süre demircilikle uğraşmış oldukları bilinmektedir.¹³²

Ölünün çenesinin bağlanması, gözlerinin kapatılması uygulamaları Anadolu'da olduğu gibi Azeri Türklerinin ölüm adetleri arasında da yer almaktadır. Bu uygulamalar geleneksel Türk inancının devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerde ruh, ölüm anında ağız ve vücudun diğer delik yerlerinden çıkar. Ölünün üzerinin, etrafının ve evin bütün mekânlarının tütsülenmesi eski Türklerde var olduğu bir gelenektir. Defin töreninden sonra ölünün çıkarıldığı evde ateş yakılması

¹³¹ Halime Arslan, 1982 Safranbolu doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹³² Türk Tarihi 1, Osmanlı Devletine Kadar Türkler, Ümit Hassan, İstanbul 1995, s.299

İslam Öncesi Türk geleneğinin bir devamıdır.¹³³ Safranbolu ve çevresinde görülen ölünün çıktığı evde ışık yakılmasının eski Türk geleneğinin bir uzantısı olduğu anlaşılmaktadır.

Eski Türklerde ölümlerin yıkanıp temizlendikten sonra “eşük” denilen bir çeşit kefene sarıldığını, tabuta konulduğunu ve bir araba ile gömülmeye götürüldüğünü kaynaklarda görmekteyiz.¹³⁴ Eski Türk inanç sisteminin 2.esasını atalar kültü teşkil eder. Ölmüş atalara tazim, onlar için kurbanlar kesilmesi baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi sayılmaktadır. Telakkiye göre, baba ve umumiyetle atalar, öldükten sonra dahi ruhları vasıtasıyla, aile efradını korumaya devam ettiklerinden onlara karşı duyulan minnet hissi türlü şekillerde ortaya konmaktadır.¹³⁵ Ruhların yılda bir defa geceleri, hayatta iken yaşadıkları yerlere gelip halkı ziyaret ettikleri ve “tiki” diye bir ses çıkarttıkları inancının eski Türklerde mevcut olduğunu Kaşgarlı’dan öğreniyoruz.¹³⁶ Safranbolu ve çevresinde ölen kişinin ruhunun bir kelebek şeklinde mübarek gecelerde ziyarete geldiğine inanılır. Bu eski Türk Dininde ataların ruhlarının etraflarını korumaya yönelik bulunan inancın bir uzantısıdır.

Eski Türklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, kırlarda ise ölünün bulunduğu çadırın etrafında süratli atlarla dolaşılır saçlar kesilir, saç baş dağıtılır, yüz, kulak bıçakla çizilerek kan akıtılır, ölenin atları, kuyrukları kesilerek kurban edilir, ayrıca yemek verilirdi.¹³⁷ Safranbolu ve çevresinde de bir evden ölü çıktığı vakit o ölünün arkasından ağlanmadığı takdirde beddua edeceği inancı eski Türklerde görülen yas törenleri ile ilgili olduğu anlaşılmakta, uzantısı şeklinde söylenilebilmektedir. Ölen kişinin ardından ölene sevap olması için verilen yemek de eski Türlerde “ölü aşı”¹³⁸ olarak bilinmektedir. Eski Türklerde “ölü aşı” törenleri mevcut idi. İlk olarak defin işlemi ifade eden “yağ” terimi daha sonraları “ölü aşı”, ölümler için verilen yemek olarak olmuştur. Altaylı ve Yenişeyli Türklerde, Sakalar,

¹³³ Ali Selçuk Tahtacılar, İstanbul 2004, s.216

¹³⁴ Harun Güngör-Ünver Günay, a.g.e, s.77

¹³⁵ İ. Kafesoğlu, Eski Türk Dini, Ankara 1980,s.46

¹³⁶ Ünver Gülnay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçınıyay, 1998, s.86

¹³⁷ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, İstanbul 1991,s. 290

¹³⁸ İ. Kafesoğlu, a.g.e , s. 189

Kırgızlar, Kazaklar, Göktürkler ve eski devirlerden itibaren bütün Türk topluluklarında “yağ aşı” vardır.¹³⁹

¹³⁹ Harun Gügör-Ünver Günay, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul 1999, s. 78

II. BÖLÜM

SAFRANBOLU VE ÇEVRESİNDEKİ TABİAT İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A-YAĞMUR DUASI İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Yağmur Duası ile İlgili İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde çok fazla kurak zamanlara rastlanmamakla birlikte yinede yağmur duasına çıkılan sıcak yaz günleri olur. Uzun bir süre yağmur yağmadığında, yörede duasının kabul olacağına inanılan muhterem bir kişinin ya da imamın eşliğinde yağmur duasına çıkılır. Yörede yağmur duası bazen camide yapılmakla birlikte genel olarak ziyaret edilen yadır, türbe gibi kutsal sayılan yerlere gidilerek yapılır. Yağmur duasına çıkıldığı takdirde mutlaka yağmur yağacağına inanılır. Eğer yağmazsa bu, yörede yaşayan insanların çok günah işlediğine delalet eder inancına sahip olunur. Bu günahların başında zina, açık saçık dolaşmak, hilekârlık ve faiz alıp vermek başta gelir. Yağmurun yağmama sebebi olarak bunlar gösterilir. Yörede yağmur duasına çıkıldığı halde yağmur yağmadığında tekrar yağmur duasına çıkılır.¹⁴⁰

Yağmur duasına çıkılacağı vakit özellikle yaşlılar ve çocuklar rahmeti daha çok çekeceğine inanılarak götürülür. Yağmur duası yapılacak yere koyunlar kuzularıyla, inekler buzağılarıyla, emzikli kadınlar bebekleriyle birlikte götürülür. Hepsini birbirlerinden uzaklaştırılır. Kuzular, buzağılar, bebekler bir süre aç bırakılır.

¹⁴⁰ Saadettin Tutkun, 1957 Safranbolu doğumlu, Önlisans mezunu, Dana köyde ikamet etmekte.

Melemeye başlayan kuzuların, ağlayan bebeklerin rahmeti çekeceğine inanılır.¹⁴¹ Yağmur duası için toplanan erkekler imamın eşliğinde 2 rekât namaz kılarlar. Şapka takanlar şapkalarının ön kısmını arka tarafa atarlar. Namaz bittikten sonra ellerin içi toprağa bakacak şekilde dua edilir. Ellerin aşağı dönük tutulması yağmurun yağmasını simgeler. Bazen de eller yukarı kaldırılarak semaya açılır. Duadan sonra kurbanlar kesilir ve hep birlikte yenilir.¹⁴²

Yağmur duasına çıkıldığında bu bir bayram gibi kutlanır. Herkes birbirini selamlar el sıkıştır. Karşılıklı birbirlerine şu ilahiyi okurlar;

Ya ilahi zati paki hürmeti için
 Semadan bize indir rahmetini
 Huda'ya ehli Kur'an hürmeti için
 Semadan bize indir rahmetini
 Dahi mera ve hayvan hürmeti için
 Semadan bize indir rahmetini
 Habibin Mustafa hakkı için
 Semadan bize indir rahmetini
 Yüzümüz ak edip gider siyahî
 Semadan bize indir rahmetini
 Deruni tevbe ettik her günaha
 Suçumuz affa geldik barigaha
 Semadan bize indir rahmetini

¹⁴¹ Mustafa Özçelik, 1965 Safranbolu doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁴² Şaban Demir, 1962 Ulus doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Bizi sen etme muhtaç maligaha

Semadan bize indir rahmetini

Aşk ile hu, Şevk ile hu bari huda bir Allah

Aşk ile hu, Şevk ile hu Nuri huda bir Allah

Aşk ile hu, Şevk ile hu Allah Allah bir Allah

Ardından şu dua okunur;

Nasrun minellahi ve fethun garib. Ve beşşiril mu'minire ya Muhammed lealeküm lillahil fatiha. ¹⁴³ Yağmur yaşam ve bereketin kaynağı olarak görüldüğünden yağmur yerine “ rahmet ” yağıyor denilir.

Bostanbükü Köyü'nde çocuklar yağmur duasında önce topladıkları yiyecekleri türbeye götürürler ve orada yerler. Yumurta cinsinden olanları türbeye doğru fırlatırlar. Yiyecek toplayan çocukların üzerine su serpmek yapılan uygulamalarındandır. Bu su serpme uygulaması da yağmur yağması için yapılır. ¹⁴⁴

Safranbolu ve çevresinde yedi, yetmiş, yedi yüz, yedi bin, yetmiş bin'e kadar katlı sayılar adedince taş toplanarak su dolu kuyuya atılır. Yağmurun yağacağına inanılır. ¹⁴⁵

Safranbolu ve çevresinde çok fazla dolu yağdığı zaman anne en büyük çocuğuna bir dolu tanesini ağzında ikiye böldürür. Şiddetli yağın dolunun dineceğine inanılır. Bir başka uygulamada; evdeki saçayağın pencereden atılmasıyla da dolu yağmasının kesileceğine olan inançtır. ¹⁴⁶

2-Yağmur Duası İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

¹⁴³ Galip Önder, 1953 Ulus doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁴⁴ Niyazi Ertan, 1970 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁴⁵ Hasan Ünal, 1952 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁴⁶ Hafize Bahadır, 1967 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Safranbolu ve çevresinde görülen yağmur duasında hayvanları yavrularından ayırma, anneleri süt emen çocuklardan uzaklaştırma gibi uygulamalar¹⁴⁷ eski Türk inanç ve pratiklerinin günümüze yansması olarak değerlendirilebilir.

Türk kavimlerinde çok eski devirlerden beri yaygın olan inanişya göre, büyük Türk Tanrısı Türklerin cediti alasına denilen bir sihirli taş armağan etmiştir ki, bununla istediğı zaman yağmur, kar ve dolu yağdırarak fırtına çıkarırdı. Bu taş her devirde Türk kamların ve büyük Türk komutanlarının ellerinde bulunmuştur. Şamanistlere göre zamanımızda büyük kamların ve yadacıların ellerinde bulunmaktadır. Bu yağmur taşı muhtelif Türk lehçelerinde, Yakutça'da "safa", Altayca'da "cada", Kıpçak grubuna dâhil lehçelerde ise "cay" şeklinde söylenir. İslam kaynaklarında da Türklerin bu sihirli taşına "yağmur taşı" ve "cada taşı" denilmektedir. Çağdaş Türk uluslarının folklorunda " yada taşı " efsanesi en çok yayılmış efsanelerden biridir. Kırgızların Manas destanının büyük Çin seferi rivayetinde " Almanbet " adlı kahramanın yağmur yağdırmak için bulutları afsunladığı zikredilmektedir.¹⁴⁸

İlçede yağmur duası esnasında çeşitli sayıda taşın kuyuya atılması suretiyle yağmur yağacağına inanılması eski Türk inancının uzantısı olduğu görülmektedir. Safranbolu ve çevresinde çocukların yiyecek toplaması ve bunları türbede yağmur duasından önce yemesi Çuvaş Türklerinde yağmur duasına çıkan çocuklar tarafından un, darı, tereyağı ve yumurta toplanmasıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir.¹⁴⁹

B-AĞAÇ VE ORMAN İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Ağaç ve Orman İle İlgili İnanışlar

Yeryüzünde en yaygın kùltlerden biri olan ağaç kùltü dinler tarihinin tespitine göre insanlık tarihinin hemen her döneminde kendini göstermektedir. Çünkü ağaç birçok toplum ve dinde ilahların ve ruhların barındığı kutsal varlıklardır.

¹⁴⁷ Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri, s.114

¹⁴⁸ Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s.61

¹⁴⁹ Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri, s. 114.

Safranbolu ve çevresinde ağaca verilen önem dikkati çekmektedir. Ağacın ulu bir ağaç olması, bir türbede bulunması o ağaca önem kazandırmaktadır. Türbelerdeki özel ağaçlara dokunulması son derece sakıncalıdır. Bu ağaçlara dokunmak insana zarar verebilir. Kesilmesi, koparılması, hayvanlara yapraklarının yedirilmesi kesinlikle yasaktır. Ağaç canlı bir varlık gibi görülür. Sanki canı acıyacakmış gibi incitilmekten sakınılmaktadır.¹⁵⁰

Safranbolu ve çevresinde türbe olarak bilinen hemen her yerde kutsallık yüklenen bir ağaç mevcut iken bazen de kutsal ağaç var olmakla beraber türbenin kesin yeri bilinmemektedir. Bazen ağaçlar ziyaretin başlıca kutsalı olurken, bazen de türbenin yanında ikinci derecede bir kutsal olmaktadır.¹⁵¹

Safranbolu'da bulunan Kirkille mahallesinde Ergülle türbesi'ndeki dalları aşağıya doğru bakan, şekli etrafındaki diğer çam ağaçlarından farklı bulunan eğri çam ağacı kutsal bir ağaçtır. Bu ağacın dalları kesilmez, kozalarından faydalanılmaz. Bu çam ağacının özellikle hıdrellezde altında bulunan gül fidanının dibinde altın olacağına inanılır. Bu ağacın hikâyesinde; bir kız hıdrellezden sonra her zaman bu gül fidanının altında bir altın bulur daha sonra bu durumu merak eden babasına gerçeği açıklar. Bir daha altın bulamaz.¹⁵² (EK:6)

Safranbolu'daki Yıldız Türbesi'nde bulunan meşe ağacının altında yıkanan hastaların iyileşeceğine inanılır.¹⁵³

Yöre'de bulunan Sakızlı Harman Türbesi'nde hıdrellezde ardıc ağaçlarının dibine tuz gömülür. Bu tuz hayvanlara yedirildiğinde

¹⁵⁰ Hanife Alpaslan, 1978 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁵¹ Tuba Kocaman 1981 Safranbolu doğumlu, Ön Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁵² Osman Kalaz, 1961 Ulus doğumlu, ilkokul mezunu, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁵³ Mustafa Kocaman, 1960 Gerede doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

hastalıklarından kurtulacaklarına ve o yıl boyunca hasta olmayacaklarına inanılır.¹⁵⁴

Safranbolu ve çevresinde bulunan Gazi Türbesi'nde ulu bir meşe ağacı ve çam ağaçları vardır. Bu ağaçlar yağmur duası yapılacağında ziyaret edilmezse yağmur yağmayacağına inanılır.Safranbolu ve çevresinde ağaç ve orman sevgisi son derece büyüktür. Türbe olarak bilinen yerlerdeki yaşlı ve ulu ağaçların kesilmesi kesinlikle yasaktır. Bu ağaçlara zarar veren felakete uğrar inancı mevcuttur.¹⁵⁵

2- Ağaç ve Orman ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Safranbolu ve çevresinde incelemeye çalıştığımız ağaç kültü genellikle türbe-ağaç- su biçiminde bulunmaktadır. Orhun kitabelerin de Gök Tanrı'dan sonra en hakim unsur yer su kavramının öncelikli kısmı işte bu üçlü kültten ibaret olmaktadır. Yörede yatırlarda bulunan ağaçlara kutsallık atfedilmesi eski Türk inançlarına dayanmaktadır.Yeryüzünde en yaygın kültlerden biri olan ağaç kültü dinler tarihinin tespitine göre insanlık tarihinin hemen her döneminde kendini göstermektedir. Çünkü ağaç birçok toplum ve dinde ilahların ve ruhların barındığı kutsal varlıklardır.¹⁵⁶

Geleneksel Türk dini içerisinde orman ve ağaç kültü önemli bir yer tutmaktadır. Tobaların, kuzey yurtlarından güneye göç ederken taş ev içinde göğe, yere ve Hakan'ın soyuna kurban kestiklerini ve daha sonra da kayın ağaçları diktikleri, bunlardan “tanrılık” ve kutlu orman meydana getirdikleri bildiriliyor.¹⁵⁷

Yakutlar karaçama kutsiyet atfediyor; çocuğu olmayan Yakut kadınları onun karşısında dua ediyorlar Uygur efsanesine göre Hakan'lar ağaçtan türemektedir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Galip Önder, 1953 Ulus doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁵⁵ Mehmet Arslan, 1955 Bartın doğumlu, Önlisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁵⁶ Yrd.Doç.Dr.İskender Oymak, Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerler, Malatya 2002,s.93

¹⁵⁷ Ünver Günay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçın yayı, 1998, s.54

¹⁵⁸ Ünver Günay, Harun Güngör, a.g.e, s.55

Safranbolu ve çevresinde bazı türbelerde bulunan ulu ağaçlara kutsallık atfedilmesi, hastalıklara şifa olması için araç olarak kullanılması, bu ağaçlara zarar vermenin onların dallarından yakacak olarak faydalanılmasının yasak olması eski Türk inançlarına dayanmaktadır.

Ötüken ormanının Göktürk ve Uygurlar tarafından kutsal kabul edildiğini, Türkler tarafından kutsal sayıldığını biliyoruz.¹⁵⁹ Safranbolu ve çevresinde geyik önem taşıyan bir hayvandır. Ve boynuzları evlerden nazardan korur ki orman kültürü yakından ilgilidir. Geyik hikâyelerinde geyikler hep ormandan gece gelir ve gün ışımadan geri dönerler. Orman onların evi ve koruyucu yeridir. Orman kültürü, Türklere miras kalan eski bir kültürdür. Bu kültürün Göktürkler ve Uygurlar devrinde devam ettiğini ve Ötüken Ormanlarının kutlu sayıldığını biliyoruz. Genel olarak orman kültürünün avcılık kökenli olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶⁰

HAYVANLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Hayvanlar ile ilgili inanışlar

Safranbolu ve çevresinde geyik önemli bir hayvandır. Bazı evlerin dış duvarlarında geyik boynuzları bulunmaktadır. Geyik boynuzunun evi nazardan koruduğuna inanılır. Göğeren türbesinde yatan zatların hikayesinde geyikler bu kimselere sütlerini sağdırırlar. Bu sütlerden peynir yağ yaparak şehre götüren ve para kazanan zatlara yöre halkı kıskanmaktadır. Bu zatlara şikayet eden halk haksız olduklarını anlayınca üzülürler. Fakat artık geyikler bir daha gelip sütlerini sağdırmazlar. Geyikler bu ihtiyaç sahibi kimselere yardım eden kutsal hayvanlardır.¹⁶¹ (EK:7)

Köpek uluması o evden bir cenazenin çıkacağına işarettir. Cuma günleri evdeki örümcek ağlarının temizlenmesi günah sayılır. Örümceğin öldürülmemesi yaptığı ağın bozulmaması Hz. Peygamberi Medine ye giderken örümceğin ağ

¹⁵⁹ Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s.63

¹⁶⁰ Türk Tarihi 1, Osmanlı Devletine Kadar Türkler, Ümit Hassan, İstanbul 1995, s.295

¹⁶¹ Şaban Demir, 1962 Ulus doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

örerek onu müşriklere karşı korumasından kaynaklanmaktadır. Baykuşun ötmesi ve evin bacasına tünemesi evden cenaze çıkacağını göstermektedir. Çocuk emziren kadının yılan görmesi sonucu eğer banyo yapmazsa yılcık hastalığına tutulacağına inanılır.¹⁶²

Safranbolu ve çevresinde ölünün bulunduğu eve kedinin girmesine izin verilmez. Kedinin ölünün ruhunu çalacağına inanılır. Mübarek gecelerde eve giren büyük kelekler öldürülmez veya evden dışarı çıkarılmaz, bu keleklerle dokunulmaz. Bu büyük keleklerin o evin büyüklerinden birinin ruhu olduğuna inanılır.¹⁶³

Sabahleyin evin önüne karga gelmesi bir haber geleceğine işarettir. Safranbolu ve çevresinde karınca yuvasının üzerine basılmamasına dikkat edilir. Eğer basılırsa o kişinin de yuvasının yıkılacağına inanılır.¹⁶⁴

Yöre insanı tarafından “ ağız ” olarak adlandırılan yeni doğum yapmış ineğin ilk sütü komşulara dağıtılsa hayvanların sütünün bol ve bereketli olacağına inanılır.¹⁶⁵

2-Hayvanlarla İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Eski Türklerde kutsal kabul edilen hayvanlar mevcuttur. Bir hayvan, bir bitki veya bir cisim klanın atası durumunda olup, kutsal sayılır ve “totem” adını alır.¹⁶⁶ Eski Türklerin ve bugünkü Türklerin kutlu saydığı hayvanlar arasında geyik, kaz, at, kartal, bozkurt, tavşan sayılabilir.¹⁶⁷ Altaylı Şamanların dualarında bindiğim hayvan geyik-sığın cümlesi görülmektedir.¹⁶⁸ Yörede geyik boynuzlarının nazardan korunmak amacıyla evlerin dış duvarlarına asılması eski Türk inancına dayanmaktadır. Geyik yörede insanlara yardım eden bir hayvandır. Efsanevi bir yanı

¹⁶² Gülşen Kaya, 1947 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁶³ Nuray Çakıroğlu, 1949 Karabük doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁶⁴ Halime Arslan, 1982 Safranbolu doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁶⁵ Ayşe Uzun, 1932 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Örencik köyünde ikamet etmekte.

¹⁶⁶ İbrahim Kafesoğlu, Eski Türk Dini, s.9

¹⁶⁷ Mehmet Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşılık, İstanbul 1992,s.124–140

¹⁶⁸ Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s.83

bulunan geyik saygı duyulan bir hayvandır. Göktürk mezar taşlarında, Pazırık ve Kıpçak-Kumanlara ait Dinyeper kurganlarında geyik motiflerinin önemli bir yere sahip oldukları belirtilmektedir.¹⁶⁹

Türkiye’de ölümü haber veren hayvanlardan en önemlilerinden biriside köpektir. Altay ve Sibiryta mitolojilerine göre köpek tanrının kendisine verdiği kutsal görevi ihmal edip, şeytana yardım etmesi dolayısıyla aldatıcı bir hayvandır. Yörede köpeğin ölümü haber veren bir hayvan olmasıyla şeytanın aldatıcı olması şeytan ve köpek bağlantısını sağlamaktadır. Bayat boyunun sembolü olan baykuşun, Geleneksel Türk inancında uğursuzluğu ve ölümü simgelediği düşünülmemiştir. Baykuşun ölümü haber veren kuş olarak düşünülmesi Türklere İran veya Çin düşüncesinden geçmiştir. Yörede baykuşun evin bacasına tünemesiyle evden cenaze çıkacağına inanılır. Bu inanın İran ve Çin inanışlarında geldiği görülmektedir.¹⁷⁰

Safranbolu ve çevresinde görülen hayvanlarla ilgili inanışların birçoğunun eski Türklerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Tabii ki bazı hayvanlarla ilgili inançların da geçmişin farklı kaynaklara dayandığı görülmektedir. Bunlardan birisi de karıncadır. Karınca yuvasının bozulmaması gerektiği inancının Hz. İbrahim ‘in ateşine su taşıyan karıncayla ilgili olduğu düşünülebilir. Karınca yuvasına basılmamasının kaynağında karıncanın Hz. İbrahim’i yakmak için hazırlanan ateşi söndürmek isteyen karıncayla bağlantı kurarak karıncaya değer verilir.¹⁷¹

SU İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

1-Su ile ilgili inanışlar

Safranbolu ve çevresinde hamile kadın doğum yaptığı sırada evdeki su dolu kapların suları boşaltılır. Musluklar açık bırakılır. Kadının daha rahat doğum

¹⁶⁹ Bahaddin Ögel, İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarihi, Ankara 1988, s.66–299

¹⁷⁰ Ali Selçuk, Tahtacılar, İstanbul 2004, s. 214–219

¹⁷¹ Şaban Demir, 1962 Ulus doğumlu, Ön Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

yapabilmesi için bu uygulama yapılır.¹⁷² Ölüm anında da evdeki tüm su dolu kaplar boşaltılır. Böylece hastanın daha kolay ruhunu teslim edeceğine inanılır.¹⁷³

Safranbolu ve çevresinde yağmur yağmadığı zaman yapılan uygulamalarda su kültürünün izleri görülür. Yağmur duasına çıkılması, yağmur yağması için kurbanlar kesilmesi hep suyun varlığına duyulan ihtiyaç neticesinde kutsalın rahmetini çekebilmek amacıyla yapılır. Yağmur duası sırasında yetmiş bin, yedi bin veya yedi yüz, adet taşın üzerine Kelime-i Tevhit okunur ve kuyuya atılır.¹⁷⁴

Safranbolu'da bulunan Konarı köyünde her yıl kurbanlar kesilerek kurban kanı Konarı gölüne akıtılır. Böylece o çevrede bulunan bahçelerin bereketli olacağına inanılır.¹⁷⁵ (EK:8)

Yörede gelin alma töreni sırasında gelin bir suyun üzerinden geçerken içine ekmek atar. Bu uygulamayla gelinin bereket getireceğine inanılır. Gelin kocasının evine bir ibrik suyu döke döke girer. Su dökülmesiyle gelinin bereket getireceğine ve gelinin iyi huylu olacağına inanılır.¹⁷⁶

2-Su ile ilgili inanışların değerlendirilmesi

Eski Türklerin kutsiyet atfettikleri en önemli iyelerden biriside su iyesidir. Geleneksel Türk dini içerisinde su da önemli bir, dini anlam ve mahiyete bürünmüş bu çerçevede su kaynağı, pınar, ırmak ve göl gibi, su ile alakalı nesnelere kutsiyet kazanmışlardır. Türkler suyu kuvvet ve bereket kaynağı olarak kabul ettikleri gibi kahredici ve koruyucu tanrıya sayarlardı. Orta Asya Türklerinde, Oğuzlarda, Sibiryaya ve Altayların Türk topluluklarında suyun, ona tükürerek veya abdest bozarak kirletmek ve hatta bazen onu temizlik aracı olarak kullanmak yasaktır.¹⁷⁷ Türkler, eskiden ateş gibi suyun da "izi" sinin, yani sahibinin veya ruhunun bulunduğuna inanmışlardır. Göktürkler ve Uygurlar Tamir nehri gibi Orhun, Selenga, Tola... gibi ırmakları da kutsal saymaktadırlar. Suyun bereket sağlamadaki rolü iyi bilinmektedir.

¹⁷² Meryem Türkyılmaz, 1965 Çankırı doğumlu, ilkokul mezunu, Aşağı çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁷³ Nuri Ünal, 1973 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁷⁴ Hasan Ünal, 1952 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁷⁵ Mustafa Karayılmaz, 1955 Ulus doğumlu, Lisans mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

¹⁷⁶ Hülya Ayaz, 1973 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte.

¹⁷⁷ Ünver Günay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçın yayı, 1998, s.56-57

Bu özelliğiyle kendisine önemli bir mevki verilmektedir. Kırgızlarda kısır kadınlar sahrada tek başına bulunan bir kuyu yada su kenarında kurban kesip sabahlarıdır.¹⁷⁸ Safranbolu ve çevresinde görülen su ile ilgili inanışlar ve pratiklerden gelinin suya ekmek atması, gelinin su iyelerini memnun ederek bereket sağlaması yönüyle eski Türk inançlarıyla benzerlik göstermektedir.

Ölüm ve doğum anlarında su kaplarının boşalması tam anlamıyla eski Türk inanışlarıyla benzerlik göstermese de bununda su iyeleriyle ilgili olduğu söylenilebilir. Göle kurban kanı akıtmanın eski Türk inançlarıyla alakalı olduğu gözlenmektedir. Kırgız kadınlarının su kenarında kurban kesmeleri göle kurban kanı akıtmayla benzerlik göstermektedir.¹⁷⁹

B- ATEŞLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1-Ateş ile ilgili inanışlar

Safranbolu ve çevresinde ateş yakamayan genç kızlara “sen ocak tütüremezsın” (yuva kuramazsın) denilir. Ateş yakmak ocak alevlendirmek yuva kurmaya işarettir. Ocağın dumanı kimin yüzüne doğru giderse onun güzel olduğu söylenir. Yana ateşe doğru süpürge ile bir şey süpürülmez. Süpürülürse ocağın kenarına doğru süpürülür. Ateşin üzerine tükürmek felaket getirir.¹⁸⁰ Geceleyn yanan ateşin üzerine su dökülmez. Sıcak küllerin üzerine de su dökülmez, eğer su dökülürse o evdeki kişilerin cin çarpmasına uğrayacağına inanılır.¹⁸¹ Ocakta yanan ateşin közleri dikilirse misafir geleceğine inanılır.¹⁸² Ateşin ses çıkarması, kıvılcımlar sıçratması o ev halkı hakkında birilerini konuştuğuna dair kanaati meydana getirir.¹⁸³ Ölen kişinin ocağına o evin evlatlarından birisi söndürür. Böylece o evin ocağının tekrar tüteceğine inanılır.¹⁸⁴

¹⁷⁸ Jean Paul Roux, Türklerin ve Moğolların Eski Dini (Trc. Ayhan Kazancıgil) İstanbul 1984,s.115

¹⁷⁹ Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 1995, s. 115.

¹⁸⁰ Derya Terzi, 1969 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte.

¹⁸¹ Nilgün Ay, 1983 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁸² Yasemin Kalaz, 1977 Safranbolu doğumlu, ilkokul mezunu, Yazı köyde ikamet etmekte.

¹⁸³ Ayten Seçkin, 1961 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Navşaklar köyünde ikamet etmekte.

¹⁸⁴ Neslihan Tunç, 1953 Zonguldak doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Ay ve güneş tutulunca silah atmak, gürültü çıkarmak, ezan okumak, iki rekât namaz kılmak gibi işlemler yapılır. Gürültü çıkarınca ay ve güneşin önünü kesen düşmandan kurtulacağına inanılır.¹⁸⁵

2-Ateş ile ilgili inanışların değerlendirilmesi

Türkler öteden beri ateşe saygı gösteren, onda kutsal ve temizleyici bir gören millet olmuşlardır. Altaylılar ve Yakutlar ateşkesi bu kutsal ve temizleyici güç ya da ruha “ot izi” (ateş sahibi) adını veriyorlar. Türklerin arasında ateşin gökten indiği inancı yaygındır. Kötülüklerinden şüphe edilenler için ateş, Türklerde bir temizleme aracı olarak düşünülmekteydi. Bozkurt ve Kazaklarda, hastaları kötü ruhlardan temizlemek amacıyla yapılan alaslama uygulaması bunu göstermektedir. Türklerde ateş ayrıca kehanet aracı olarak da kullanılmıştır. Öte yandan, Türklerde ateş kültürünün, aile ocağı kültürü ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Gerek şaman dualarında ve gerekse Müslüman Türklerin arasında ve mesela Anadolu’da, aile ocağına saygı anlayışı da, bu inançla uzaktan da olsa bağlantılı olmalıdır. Buryatların, Altayların ve Kırgızların düğün törenlerinde ateş, ocak ve onlarla ilgili merasim ve uygulamalar Türk din tarihi içerisinde, ateş ve ocak kültürünün köklülüğünü göstermektedir. Altay ve Yakut Türklerinde ateşe kurban sunma, yiyecek ve içeceklerden ateşe pay ayırma, ateşe saygı, onu su ile söndürmemek, tükürmemek, kötü söz söylememek gibi uygulamalar Türklerde ateş kültürünün önemini göstermektedir.¹⁸⁶

Hun ve Yakut Türklerinde çakmak taşından elde edilen ateş kutlu sayılmaktadır. Yakut Şamanları da ayinlerinde bu taştan elde edilen ateşi kullanırlar ki buna “mukaddes ateş”, kibritle elde edilen ateşe de “Rus ateşi” diyorlar ve Rus ateşini de asla ayinlerde kullanmazlar. Diğer taraftan Moğol Şamanizm’ini ilk defa inceleyen Banzanov, ateş inancının Moğollara Türklerden geçtiğini söyler. Bunun için de Moğolca ateşe “gal” ve Ateş Tanrısı’na da “ot” denilmesini delil olarak

¹⁸⁵ Seçkin Keleş, 1970 Ankara doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁸⁶ Ünver Günay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçın yayı, 1998, s.55-56

gösterir.¹⁸⁷ Safranbolu ve çevresinde ateşle ilgili uygulamalarda görülen ateş yakamamak, ocaktaki közlerin dikilmesi, ocaktaki ateşin ses çıkarması, ocak söndürme işlemleri eski Türklerde görülen ateşle kehanet gösterme uygulamasının devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Ateşe su dökülmemesi, gece küllere basılmaması, ocağa toz süpürmemesi gibi uygulamalarda eski Türk inancıyla olan bağın bir tezahürüdür.

Safranbolu ve çevresinde Ay ve Güneş tutulması sırasında yapılan pratikler eski Türk inanışlarının bir devamı niteliğindedir. Tutulma esnasında göğe ok atarak, davul çalarak, silahları birbirine vurarak, bağırarak gürültü çıkaran eski Türkler, böylece ayın yüzünü örten karanlığı, kara iyeler kovmaya çalışırlardı.¹⁸⁸

Altaylıların ateşe karşı söyledikleri dualarda ateşe “Güneş ve Ay’dan ayrılmışsın” derler. Altaylılar ateşin gökten Ülgen- Tanrı tarafından gönderildiğine inanmışlardır. Mübarek sayılan bazı şeylere ve ruhlara karşı “ küfür” sözler sarf edilebilir ise de ateş hakkında böyle bir şey söylenemez. Ateşi su ile söndürmek, ateşle oynamak ve ateşe tükürmek kesin olarak yasaktır.¹⁸⁹

ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

1-Ziyaret ile ilgili inanışlar

Safranbolu ve çevresinde birçok ziyaret yeri mevcuttur. Bu ziyaret yerleri; yağmur duası için, çocuğu olmayan kadınlar için, adak sunmak için, hastalıklara şifa bulmak amacıyla halk tarafından gidilen kutsal kabul edilen yerlerdir. Bu ziyaret yerlerine saygı gösterilmektedir. Bu ziyaret yerlerinde kimi zaman bir evliyanın varlığına inanılırken, kimi zaman da tam olarak bir evliya, kutsal bir kişi olmamakla birlikte orada bulunan ağaç, taş, su vb. kutsal kabul edilen öğeler için gidilmektedir.

¹⁸⁷ Abdulkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1987-1991, s.394

¹⁸⁸ Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu’da Eski Türk İnancının İzleri, s.40

¹⁸⁹ Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, s.67

Ziyaret yerlerinde yapılan duaların kesilen kurbanların daha çabuk amacına ulaşacağına inanılır.¹⁹⁰

Kutsal kabul edilen kişilerin bulunduğu mezarlıklarda ve ziyaret yerlerinde birçok yapılmaması gereken şey vardır. Mezarların üzerine oturulmaz, özellikle çocuklar parmaklarıyla işaret ederlerse “parmağını ısır” şeklinde büyükler tarafından ikaz edilir.¹⁹¹ Ziyaret yerlerinde ölüye, kutsal kişiye selam verilir. Genellikle oturmadan önce dua edilmesinin daha doğru olacağına inanılır. Böyle kutsal yerlerin etrafı pisletilmez, çöp atılmaz, abdest bozulmaz. Böyle yapılırsa o kişinin başına bir felaket geleceğinden korkulur.¹⁹²

Safranbolu ve çevresinde ziyaret edilen birçok yadır vardır. Bunlardan bazıları şunlardır;

a-Göğeren Türbesi:

Türbe adını bulunduğu yerden almaktadır. Safranbolu'ya 10 km. uzaklıktadır. Adak kurbanlarının kesim yerlerinden biridir. Burada yatan zatlar o köyün çobanlığını yaparken kendilerini hiç hayvanı olmadığı halde süt, yoğurt, peynir satarlarmış. Köy halkı hırsızlık yaptıklarını düşünerek kadıya şikâyet etmişler. Aslında geyikler her akşam evlerine gelip sütlerini sağdırırlarmış. Onlarda bu sütü peynir yaparlarmış. Bu zatlar geyikleri kadıya anlatmak zorunda kalınca geyikler bir daha evlerine gelmemiş. Köy halkına beddua etmişler, hane sayınız yedi olmasın diyen bu zatlar kısa zaman sonra vefat etmişler. O köyün hane sayısı yediye çıkmamış. Göğeren'de bulunan türbeye yağmur duası için de giden köyler bulunmaktadır.¹⁹³ (EK:9)

b-Ergüllü Türbesi:

Safranbolu merkezde Kirkille mahallesinde bulunmaktadır. Yakın zamanda yanında bulunan mescit büyütülmüştür. Türbenin etrafı dağlıktır. Yanında mezarlık

¹⁹⁰ Sultan Keskin, 1981 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁹¹ Latife Yalçın, 1970 Karabük doğumlu, ilkokul mezunu, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁹² Elmas Döner, 1953 Eflâni doğumlu, İlkokul mezunu, Bostanbükü köyünde ikamet etmekte.

¹⁹³ Saadettin Tutkun, 1957 Safranbolu doğumlu, Önlisans mezunu, Dana köyde ikamet etmekte.

bulunmaktadır. Türbenin üzeri hiçbir zaman kapatılmamış, etrafına yükselti yapılamamıştır. Çünkü türbe bunu kabul etmemiştir. Burada yatan Ergüllü Baba'nın Horasan evliyelerinden olduğu söylenilmektedir. Ergüllü Baba türbesi hıdrellezde ziyaret edilen yerlerdendir. Dilek dilemek için buraya gelen kişiler mezarın üzerinden aldıkları taşları çift çift sayarlar, eğer tek gelirse dilekleri kabul olmaz. Elde taş kalmazsa dileklerinin olacağına inanırlar.¹⁹⁴ (EK:10)

c-Hıdır Paşa Türbesi:

Safranbolu merkezde eski çarşı denilen yerde bulunur. Burası Safranbolu'nun kalesi içinde yer alır. Kümbet şeklindedir. Hıdırlık tepesi gezinti yeri olup, Safranbolu'nun en güzel görülebileceği yerlerdendir. Hıdırlık tepesindeki türbe hıdrellezde, yağmur duasında ve diğer kutsal kabul edilen günlerde ziyaret edilir.¹⁹⁵ (EK:11)

d-Yıldız Türbesi:

Safranbolu merkezde bulunan Yıldız Türbesi halkın en çok ziyaret ettiği türbelere dendir. Bu türbeye girmek için bir takım kurallara uyulması gerekir. Türbeye selam verilip girilir, çıkarken geri geri çıkılır. Bu türbenin bulunduğu yerde asırlık bir meşe ağacı bulunmaktadır. Yıldız türbesine dileği olan kişi Cuma günleri ezandan önce buraya gelerek dua etmelidir. Burada Yasin, Tebareke, Amme surelerini okumalıdır. Böylece duası kabul olursa bu türbeye çay, şeker gibi yiyecekler getirmelidir. Yıldız Türbesinde adak kurbanı da kesilir. Hangi hayvan adanırsa o hayvanın eti etrafa dağıtılır. Yıldız Türbesi'nde kesilen adağın etinden adak sahibi yiyemez. Yıldız Türbesi yağmur duası yapılacağı zamanda ziyaret edilen yerlerdendir. Yıldız Türbesine hasta olan çocuklarda getirilir. Hasta çocuklar

¹⁹⁴ Ruhat Yazıcı, 1982 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Aşağı çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

¹⁹⁵ Murat Köse, 1975 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.

türbenin etrafında üç kez dolandırılır. Buradaki meşe ağacının köküne oturtulur.¹⁹⁶
(EK:12)

2-Ziyaret yerleri ile ilgili inanışların değerlendirilmesi

Ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve âdeti, geleneksel Türk Dini Tarihinin en önemli yanlarından birini oluşturmaktadır. Atalar kültüründe ölen her atanın ruhu ve dolayısıyla da mezarı kült konusu olmamakta, yalnızca saygıdeğer olanlar bunlara erişmektedir. Asya Hunlarının, her yıl mayıs ayının ortalarında atalara kurbanlar sundukları bilinmektedir. Göktürkler ve Uygurlar da Hunlar gibi yılın beşinci ayında mukaddes dağ üzerinde toplanmakta; Tanrı'ya ve atalara kurbanlar sunmaktaydılar.¹⁹⁷

Safranbolu ve çevresinde hıdrellezin kutsal kabul edilen ziyaret yerlerinde, mezarlıklarda kutlanması, kurbanlar kesilmesi eski Türk inanışlarından atalar kültürüyle yakından bağlantılı olduğu gözlenmektedir. Ziyaret yerlerine gidildiğinde dua ederken yumurta atılması, yiyecek yenilmesi de atalar kültüründe mezarlara yiyecek bırakılmasıyla yakından ilgili olduğu söylenilebilir.¹⁹⁸

Ziyaret yerlerinin bir taraftan çeşitli dilekleri amaçları için insanları kendilerine çektiği, diğer taraftan kendilerine yapılan saygısızlıkları dolayı da insanları cezalandırdığı görülmektedir.¹⁹⁹ Eski Türklerdeki büyük ve kahraman ataların ruhlarının yaşadığı ve gömüldükleri yerler ve ruhların tek dışı, Müslüman Türklerde göreceğimiz gibi, evliyanın ve büyük şehitlerin mezar ve türbelerini ziyaret ve oralara dua, adak ve dilekte bulunma şeklinde varlığını sürdürmüştür.

Ziyaret yerleri kategorisine sadece yatırlar girmemekte ayrıca taş, ağaç, kaynak, kaya, dağ, göl gibi mekanlar da bu amaçla kullanılmaktadır.

Taş, ağaç ve kaynak gibi ziyaret yerleri çoğu zaman bir efsane ile karışmış veya bir evliya ile bir bağlantı kurmuş onun hayatına girmiş veya veliye, yatıra çok yakın olmakla kutluluk kazanmış olduğu gibi tarih boyunca birçok ülkede görünen;

¹⁹⁶ Neriman Kocaman, 1960 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

¹⁹⁷ Ünver Günay, Harun Güngör, Türk Din Tarihi, Laçın yayı, 1998, s.59

¹⁹⁸ Ali Selçuk, Tahtacılar, İstanbul 2004,s.305-306

¹⁹⁹ Ali Selçuk, a.g.e, s.310

Ağacı, kaynağı, taşı türlü sebep ve şartlarla kutlu tanıma gibi inançların kalıntı ve devamı gibi görmek gerekiyor. Bu tür kutsallıklar atfetmenin eski Şamanist Türklerde görüldüğü belirtiliyorsa da bu ifade söz konusu inancın asıl kaynağının ve mekanizmasının ne olduğunu ortaya koymamaktadır. Çünkü bu inanışların yaygınlığı sadece ülkemiz ve diğer Müslüman Türk devletlerine mahsus değildir. Zira İslamiyet öncesi döneme kadar Araplar arasında görüldüğü, Afrika kıtasında çeşitli amaçlarla velilerin mezarlarının ve diğer kutsal mekânlarının ziyaret edilmesinden ibaret olan uygulamaların yaygın olduğu belirtilmektedir.²⁰⁰

²⁰⁰ İskender Oymak, Akçadağ ve Çevresindeki Kutsal Mekan Anlayışı, FÜİFD Elazığ, 2000, s. 446-447

SONUÇ

Safranbolu ilçemiz, Karabük iline bağlı Anadolu'nun köklü merkezlerinden biridir. Tarihi ve doğal güzellikleriyle birlikte, gelenek, görenek örf ve adetleri, her zaman gezilip, görülmek istenen, bozulmadan günümüzde de varlığını sürdüren ender şehirlerimiz arasında bulunmaktadır. Son yıllarda turizmin en uğrak yerlerinden biri olmuştur. İlçe insanların da geçim kaynağı olarak gördükleri turizmle birlikte daha çok gelişme göstermiştir.

Tüm toplumlarda kültür, hayatın her safhasında yer aldığı gibi, bizim toplumumuzda da örf, anane, gelenek ve göreneklere bağlılık din ile birlikte harmanlanarak varlığını en açık biçimde sürdürmektedir.

Bir toplumun gelenek görenek ve inanışlarının oluşması çok uzun bir zaman içerisinde olmaktadır. Bu gelenek, görenek ve inanışlar toplumda en çok görülen geçiş dönemleri ve tabiat ile ilgili inanış ve uygulamalar içerisinde varlığını sürdürmektedir. Bunlar doğum, sünnet, evlenme, ölüm, yağmur duası, ağaç ve orman, hayvanlar, su ateş ve ziyaret yerleri ile ilgili inanış ve uygulamalardır. Safranbolu ve çevresinde yaptığımız araştırmalar bu yörenin gelenek, görenek ve inanışlar yönünden çok zengin olduğunu göstermektedir. İslam dinine paralel olarak uzun zamandan beri yaşayan eski Türk inanışların bu yörede hala bütün canlılığıyla yaşıyor olması önemli bir tespittir. İnsan hayatı içerisinde kendisini bu gelenek, görenek ve inanışlardan soyutlayamaz. Bunların birçoğunu öylesine yapar ki alışkanlık olarak görülebilir. Kişi bu inanışların pratiklerine uymadığında huzursuzluk dahi hissedebilir. İşte gelenek görenek ve inanışlar insan hayatının vazgeçilmezi olmuştur.

Safranbolu ve çevresinde görülen doğum ile ilgili inanış ve uygulamalarında genellikle Orta Asya Türk kültürünün hâkim olduğu görülmektedir. Yörede kısır kadının türbe ve adak yerlerinin ziyaret etmesi, adakta bulunması, kurban kesmesi, eski Türk inançlarının izlerini taşımaktadır. Doğum, kırklama töreni, göbek bağının gömülmesi, kötülüklerden korunmak amacıyla muska yaptırması, beşiğin yanında bebeğe zarar gelmemesi için süpürge bulundurması gibi inançlar eski Türk inanışlarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Sünnet geleneğinin inanış ve uygulamaları

eski Türk inancında görülmemektedir. Sünnet inancı ve uygulaması Sami kültürüyle ilgilidir. Safranbolu ve çevresinde görülen evlenme ve düğün törenlerinde de geleneksel Türk inancının izleri görülmektedir. Çocuk sahibi olmak oldukça önemlidir. Evlilik kutsal bir müessesedir. Eski Türk inancında da ailenin önemi çok büyüktür. Evlenmeyle ilgili inanışlardan kız isteme, kız kaçırma, sağdıcin geline ve damada yardımcı olması, kırmızı başörtüsü kullanılması, gelinin evlenirken çeyiz götürmesi gibi uygulamalar yörede varlığını sürdürmektedir. Eski Türk inanışları incelendiğinde bunların benzerlerinin olduğu görülmüştür. Yörede geçmişin izleri evlilikle ilgili inanışlarda da devam etmektedir. Ölümle ilgili inanış ve uygulamalarda ise genellikle Türk kültürünün izleri mevcuttur. Bunun yanında yörede ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalarda İslam dininin kurallarının da geçerli olduğu görülmüştür. Eski Türk inanış ve uygulamaları İslam dini ile bütünleşerek yörede gelenek, görenek, adet olarak yaşanmaktadır. Ölüm esnasında, ölüm sonrasında yapılan işlemler, ölünün ardından su dökülmesi, yas amaçlı yapılan işlemler, geleneksel Türk inancıyla ilgilidir.

Yörede görülen su, ateş, ağaç ve orman ile ilgili inanış ve uygulamalar doğrudan geleneksel Türk dinindeki “Yer – Su” kültlerine ait inanışların uzantısı durumundadır. Su, ateş, orman ve ağacın temsil ettiği inanışların ve uygulamaların görüldüğü yörede, bu inanışların temelini geleneksel Türk inancının yapısının birçoğunun korunduğunu, hayata adapte edildiğini, nesilden nesile aktarıldığı, dinle de uzlaştırılarak yaşam içerisine yerleştirildiğini göstermektedir. Kutsal ağaçların bulunduğu yerlerde dua edilmesi, ağaçlara saygı duyulması, ateşin devamlı surette kutsal kabul edilmesi ve korunması, su ile bereketin özdeşleştirilmesi geleneksel Türk inancıyla ilgili olup yörede uygulanmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak eski Türk hayatında var olan ve törenlerde etkinliği olan inançlarımızın asırlar sonra da Safranbolu ve çevresinde yaşatıldığını ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu geçiş dönemleri ve tabiat ile ilgili inanışların bazısının aynı bazısının kısmen, bazılarının da değişerek korunduğunu ve yaşatıldığını anlamaktayız.

KAYNAKLAR

İNAN, Abdulkadir – Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 1995

– Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1987-1991

KALAFAT, Yaşar, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının izleri, Ankara 1980

SELÇUK, Ali, Tahtacılar, İstanbul 2004

GÜNGÖR, Harun, Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kayseri 1998

GÜNAY, Ünver – GÜNGÖR Harun – Türk Din Tarihi, 1998

– Başlangıçtan günümüze Dinler Tarihi, İst. 1995

Döndüren, Hamdi, Delilleriyle Aile İlmihali, Bursa 1995

TEZCAN, Mahmut, Ülkemizde Başlık Parası Uygulaması, Ankara 1977

ÖGEL, Bahaddin, Türk Kültür Tarihine Giriş C.IV, Ankara 1978

TURAL Sadık – KILIÇ Elmas, Nevruz ve Renkler (Annagulu Nurmennet)

TURAL Sadık – KILIÇ Elmas, Nevruz ve Renkler, (Cevad Hey'et), Ankara 1996

KAFESOĞLU, İbrahim – Eski Türk Dini, Ankara 1980

– Türk Milli Kültürü, İstanbul 1991

Jean Paul Roux, Türklerin ve Moğolların Eski Dini (Trc. Ayhan Kazancıgil), İstanbul 1994

OYMAK, İskender – Akçadağ ve Çevresindeki Kutsal Mekan Anlayışı, Elazığ 2000

– Malatya ve Çevresindeki Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Malatya 2002

- ERÖZ, Mehmet, Eski Türk Dini ve Alevilik – Bektaşilik, İstanbul 1992
- ÖGEL, Bahaddin, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Ankara 1988
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.IX “Safranbolu” maddesi,
- BOZKURT, Nebi, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul 1997
- ÖRNEK, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Ankara 2002
- ESİN, Emel, Türk Kozmolojisine Giriş, İstanbul 2001
- TANYU, Hikmet, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara 1987
- TUNÇÖZGÜR, Ünsal, Dünden Bugüne Safranbolu, Ankara 1997
- YAZICIOĞLU, Hulusi, Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar
- Müze kent Safranbolu, İstanbul 2003
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.IX “Safranbolu” maddesi,
- Meydan Larousse, Safranbolu mad. C. XVII
- ÜMİT, Hassan, Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devletine kadar Türkler, İstanbul 1995

KAYNAK KİŞİLER

KALAZ, Döndü, 1958 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Aşağı Çiftlik mahallesinde ikamet etmekte.

DOĞAN, Behiye, 1935 Safranbolu doğumlu Tahsili yok, Aşağı Çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

KARADEMİR, Arife, 1940 Safranbolu doğumlu Tahsili yok, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.

TÜRKYILMAZ, Meryem, 1965 Çankırı doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı Çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

ÖNDER, Nazmiye, 1963 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı Çiftlik köyünde ikamet etmekte.

KÖRÜK, Sabahat, 1955, Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı Çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

DEMİRCİOĞLU, Kezban, 1941 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Aşağı çiftlik köyünde ikamet etmekte.

KOCAMAN, Neriman, 1960 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KALAZ, Yasemin, 1977 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Yazı köy köyünde ikamet etmekte.

KALAZ, Fatı, 1962 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte

KALAZ, Cemile, 1940 Bartın doğumlu, tahsili yok, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

SERVİ, Nermin, 1972 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÇEVİK, Sayme, 1953 Ulus doğumlu, Ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

YILMAZ, Gülten, 1959 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

AKSOY, Safiye, 1963 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÇEVİK, Seher, 1944 Karabük doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

BOSTANCI, Fatma, 1952 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

BOSTANCI, Neriman, 1959 Safranbolu doğumlu, Ortaokul mezunu Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KALAZ, Lütfi, 1941 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Kirkille mahallesinde ikamet etmekte.

ARSLAN, Mehmet, 1955 Bartın doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

BALCI, Dursun, 1933 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ARSLAN, Rahime, 1960 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

TÜRKYILMAZ, Şadi, 1959 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

YILMAZ, Ayşe, 1937, Ilındır doğumlu, Tahsili yok, Kırıklar köyünde ikamet etmekte.

MESUT, Şefika, 1940 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KALAZ, Neşe, 1981 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÜNAL, Kadriye, 1981 Safranbolu doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ARSLAN, Zeynep, 1928 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÖNDER, Galip, 1953 Ulus doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÜSTÜNDAĞ, Kezban, 1968 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Karabük merkezde ikamet etmekte

KARATAŞ, Bahriye, 1981 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

TUTKUN, Emine, 1963 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Danaköy' de ikamet etmekte.

ÜNAL, Yasemin, 1979 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Nezaket BİLİCİOĞLU, 1984 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

Naciye BOZKURT, 1981 Eflani doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ATICI, Ayşe, 1979 Eflani doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÖZER, Sevgi, 1971 Kastamonu doğumlu, İlkokul mezunu, Örencik köyünde ikamet etmekte.

İNCEKARA, Fatma, 1957 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Bostanbükü köyünde ikamet etmekte.

UZUN, Ayşe, 1932 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Örencik köyünde ikamet etmekte

AKYÜZ, Gönül, 1977 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

AKKUŞ, Sinem, 1953 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, , Konarı köyünde ikamet etmekte.

GÖZETLEYEN, Ayşe, 1932 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Bulak köyünde ikamet etmekte.

BOZDAĞ, Fatma, 1977 Safranbolu doğumlu, Ortaokul mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte

ERTAN, Sıdıka, 1967 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Navşaklar köyünde ikamet etmekte.

YILDIZ, Remziye, 1951 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Navşaklar köyünde ikamet etmekte

TEZCAN, Esmâ, 1955 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

IRMAK, Hanife 1962 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KAYA, Cevat, 1938 Ulus doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ELMAS, Mustafa, 1935 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

SAYAR, Mecide, 1940 Safranbolu doğumlu, Tahsili yok, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KAYA, Gülşen, 1947 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

BAHAR, Saliha, 1980 Ankara doğumlu, Lisans mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte.

SARAL, Fadime, 1962 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Yukarı Dana köyde ikamet etmekte

SARAL, Rifat, 1958 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Yukarı Dana köyde ikamet etmekte

GEZGİN, Kenan, 1975 Rize doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

PARMAKSIZ, Halit, 1943 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KIRIMLI, Yunus, 1965 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Kırıklar köyünde ikamet etmekte.

ÜNALAN, Nuri, 1973 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

SARICA, Tahir, 1952 Karabük doğumlu, Ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

MUTLU, Zeki, 1967 Karabük doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KAYA, Muhsin, 1955 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Tuzaklı köyünde ikamet etmekte.

ÖNDER, Şeref 1963 Ulus doğumlu, İlkokul mezunu, Aşağı Çiftlik köyünde ikamet etmekte.

KİLİT, Muhammed 1945 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, yazı köyde ikamet etmekte.

KOCA, Servet, 1973 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KİBAR, Nezihe 1978 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

ÇAKIROĞLU, Nuray, 1949 Karabük doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

SEPETÇİOĞLU, Songül, 1981 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Tabakhane mahallesinde ikamet etmekte.

ARSLAN, Halime, 1982 Safranbolu doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

TUTKUN, Saadettin, 1957 Safranbolu doğumlu, Ön lisans mezunu, Dana köyde ikamet etmekte.

DEMİR, Şaban 1962 Ulus doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÖZÇELİK, Mustafa, 1965 Safranbolu doğumlu, Ön lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ERTAN, Niyazi, 1970 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

ÜNAL, Hasan, 1952 Ulus doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

BAHADIR, Hafize 1967 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KOCAMAN, Mustafa, 1960 Gerede doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

TERZİ, Derya, 1969 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Yörük köyünde ikamet etmekte.

AY, Nilgün, 1983 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

SEÇKİN, Ayten 1961 Safranbolu doğumlu, İlkokul mezunu, Navşaklar köyünde ikamet etmekte.

KELEŞ, Seçkin 1970 Ankara doğumlu, Lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

TUNÇ, Neslihan 1953 Zonguldak doğumlu, İlkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

KARAYILMAZ, Mustafa, 1955 Ulus doğumlu, Lisans mezunu, Konarı köyünde ikamet etmekte.

AYAZ, Hülya, 1973 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Aşağı Çiftlik köyünde ikamet etmekte.

KESKİN, Sultan 1981 Safranbolu doğumlu, Lisans mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

YALÇIN, Latife, 1970 Karabük doğumlu, İlkokul mezunu, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.

DÖNER, Elmas, 1953 Eflâni doğumlu, İlkokul mezunu, Bostanbükü köyünde ikamet etmekte.

YAZICI, Ruhat 1982 Safranbolu doğumlu, Lise mezunu, Aşağı Çarşı mahallesinde ikamet etmekte.

KÖSE, Murat, 1975 Karabük doğumlu, Lise mezunu, Gayza mahallesinde ikamet etmekte.